

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra biologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Dita Mezihoráková

Variabilita životních podmínek domácích zvířat v chovech

Olomouc 2015

Vedoucí práce: Mgr. Martin Paclík, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

V Olomouci dne 11. 12. 2015

.....

podpis

Poděkování

Děkuji všem majitelům a chovatelům za ochotu a čas, který mi věnovali při návštěvě svých chovů, především panovi Milanovi Friedlovi a Pavlovi Vartovi z Českého svazu chovatelů králíků v Křenovicích za jejich velkou vstřícnost, panovi Stanislavovi Studenému, předsedovi představenstva ze společnosti GenAgro a.s. za ochotu ukázat mi velkochov skotu, chovateli panu Jakobovi Doležalovi za příkladnou ukázkou chovu koz a prodeje ze dvora a dalším zde nejmenovaným pracovníkům chovů. Za odbornou konzultaci dále děkuji panu Oldřichovi Machovi z Výzkumného ústavu živočišné výroby, v. v. i. a vedoucímu práce Mgr. Martinovi Paclíkovi, PhD. za komentáře.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá srovnáním životních podmínek vybraných druhů domácích zvířat v různých typech chovů v České republice. Průzkumem dostupné literatury a legislativy a návštěvou několika typů chovů v okolí bydliště bylo zjištěno, jak se liší doporučení a nařízení v chovu zvířat oproti reálným životním podmínkám. Sledovanými faktory pro posouzení byly velikost obývané plochy pro zvíře, mikroklima vnitřních objektů (například stájí, kotců), možnost volného pohybu, přístup k přirozené potravě a přístup k pastvě. Faktory byly posuzovány v rámci malochovu, velkochovu, ekologického a zájmového chovu. Průzkum se týkal chovu králíků, koz, prasat, drůbeže a skotu.

Klíčová slova

Chov zvířat, hospodářská zvířata, chov koz, chov králíků, chov prasat, chov skotu, welfare, životní podmínky, intenzivní chov, alternativní chov, ekologický chov, zájmový chov

Annotation

This bachelor thesis deals with the comparison of the living conditions of chosen species of domestic animals in different types of farms in the Czech republic. Survey of available literature and legislation together with visits in several types of farms around the residence helped to differ recommendations and regulations in animal husbandry compared to real life conditions. The investigated factors to assess were the size of the inhabited areas of animal, microclimate inside objects (such as stables, pens), freedom of movement, access to natural food and access to pasture. Factors were considered in local farms, intensive farming, organic farming and hobby farms. The survey covered rabbit, goat, pig, poultry and cattle farms.

Key words

Animal farming, farm animals, goat farming, rabbit farming, pig farming, cattle farming, welfare, living conditions, intensive farming, alternative farming, organic farming, hobby farms

Obsah

ÚVOD	8
1 UKAZATELE OVLIVŇUJÍCÍ ŽIVOTNÍ POHODU ZVÍŘAT	10
2 METODIKA PRŮZKUMU	11
3 VARIABILITA CHOVŮ	12
4 SLEDOVANÉ FAKTORY V CHOVECH	14
4.1 Chov králíků	14
4.1.1 Počátky chovu	14
4.1.2 Velikost obývané plochy	14
4.1.3 Mikroklima vnitřního ustájení.....	17
4.1.4 Možnost volného pohybu	17
4.1.5 Přístup k přirozené potravě a přístup na pastvu.....	18
4.2 Chov koz	19
4.2.1 Počátky chovu	19
4.2.2 Velikost obývané plochy	19
4.2.3 Mikroklima vnitřního ustájení.....	20
4.2.4 Možnost volného pohybu	21
4.2.5 Přístup k přirozené potravě a přístup na pastvu.....	21
4.3 Chov prasat	22
4.3.1 Počátky chovu	22
4.3.2 Velikost obývané plochy	23
4.3.3 Mikroklima vnitřního ustájení.....	26
4.3.4 Možnost volného pohybu	28
4.3.5 Přístup k přirozené potravě a přístup na pastvu.....	28
4.4 Chov drůbeže	29
4.4.1 Počátky chovu	29
4.4.2 Velikost obývané plochy	30
4.4.3 Mikroklima vnitřního ustájení.....	34
4.4.4 Možnost volného pohybu	35
4.4.5 Přístup k přirozené potravě a přístup na pastvu.....	36
4.5 Chov skotu	37
4.5.1 Počátky chovu	37
4.5.2 Velikost obývané plochy	37

4.5.3 Mikroklima vnitřního ustájení.....	39
4.5.4 Možnost volného pohybu	39
4.5.5 Přístup k přirozené potravě a přístup na pastvu.....	40
5 PRAKTICKÁ ČÁST.....	41
5.1 Rodina Buchlovských, Svatobořice Místřín	41
5.2 JAVE PORK a.s. Milotice	42
5.3. AGRO Žádovice s.r.o.....	43
5.4 Jakub Doležal, Troubsko.....	44
5.5 Jiří Bublík, Ivanovice.....	45
5.6 Český svaz chovatelů králíků, Křenovice	46
5.7 GenAgro a.s., Říčany u Brna	47
ZÁVĚR.....	49
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	51

ÚVOD

Chov domácích zvířat člověku přinesl nejen základní obživu, ale také jej z kulturního hlediska posunul na další úroveň ve vnímání živých tvorů. Přístup ke zvířeti se historicky měnil a proměňuje se i nadále. Historické počátky domestikace a „průmyslový tlak“ na zvířata nyní jsou zcela odlišné fenomény. Zvíře sice člověku poskytuje užitek jako před dávnými časy, člověk však v roli moderního spotřebitele zvíře velkou měrou využívá jako nástroj k dosažení ekonomického zisku, mnohdy na úkor péče, osobního přístupu ke zvířeti a zájmu o životní podmínky. Domestikací a chovem zvířat člověk získával důležité produkty a postupně zvířata šlechtil ještě intenzivněji. Mezi prvními domestikovanými zvířaty byly ovce a kozy před více jak 10 000 lety. V Evropě se chov domácích zvířat rozšířil koncem 3. tisíciletí a ve 2. tisíciletí před n. l. Z domácích zvířat ve střední Evropě převládal hovězí dobytek, z počátku chovaný na maso, později na mléko. Po příchodu Slovanů se kromě skotu začala chovat také prasata (nejspíš pro nedostatek místa při osidlování). Chov slepic se datuje od poloviny 1. tisíciletí před n. l. Keltové v tomto období už znali chov hus nebo kachen, v Evropě ale tato zvířata byla vzácná (Müllerová a Stejskal, 2013).

Zvířata byla nejdříve chovaná volně, z raného středověku neznáme ani žádné stavby, i když se dobytek ohrazoval. Zvířata byla odolná a pro chov nenáročná, chovaná výhradně venku za jakýchkoliv podmínek. Člověk se o zvířata staral příkrmováním v zimě, ale pro nedostatek potravy bylo řešením porážení části stáda, aby zbytek přežil (Beranová a Kubačák, 2010). V 19. století, kdy vzrostla poptávka po živočišných výrobcích, vznikly chovy velkokapacitní, zaměřené hlavně na vysokou produkci a zvýšení zisku. Vedle těchto konvenčních užitkových chovů existují také chovy ekologické nebo chovy zvířat pro radost, které jsou zájmové nebo pokud jsou zaměřeny na úspěch a výkon, pak sportovní. Možnosti chovů zvířat jsou široké, dokonce do té míry, že je možné produkčním způsobem chovat i pro nás exotická zvířata (v ČR například pštros, lama nebo krokodýl). Přístup člověka k chovu hospodářských zvířat v dnešní moderní době 21. století se vyvinul ve šlechtění, při kterém vzniká potomstvo s ještě lepší užitkovostí a adaptabilitou na životní podmínky, lišící se od přirozeného chovu. Smyslem jakéhokoliv chovu by však kromě živočišných užitků měly být také odpovídající podmínky života zvířat tak, aby netrpěla a byla zdravá (Šonka, 2006). Koncept životní pohody zvířat, tzv. *welfare*, sleduje životní podmínky a zabývá se

fyziologickými a etologickými potřebami zvířat. Člověk přistupuje k posouzení míry spokojenosti zvířete subjektivně a vyhodnocuje ukazatele (produkční, biofyzikální, etologické apod.), ze kterých stanovuje jaké podmínky chovu jsou pro jednotlivá zvířata vhodná. Hodnocení zahrnuje například prostor, krmení, podestýlku, hustotu zvířat, pohyb zvířat, vzájemný kontakt, teplotu, osvětlení nebo vlhkost vzduchu (Müllerová a Stejskal, 2013).

Cílem práce je rešeršní průzkum variability životních podmínek vybraných druhů zvířat u drobnochovatelů, velkochovů, zájmových a ekologických chovů. Průzkum dále podrobit srovnání návštěvou chovatelů a vyhodnotit reálný stav životních podmínek a prostředí, ve kterém zvířata v lidské péči žijí a nakolik se tento stav odklání od doporučené literatury nebo legislativy. Podrobná metodika postupu je popsána v samostatné kapitole.

1 UKAZATELE OVLIVŇUJÍCÍ ŽIVOTNÍ POHODU ZVÍŘAT

Podle Hrouze (2000) patří mezi faktory, které nejvíce ovlivňují životní pohodu zvířete tepelná pohoda, fyzická pohoda, při které se posuzuje například místo k odpočinku, nebo dostatečný prostor k protahování, pocit bezpečí, včetně toho, jestli má zvíře přístup k potravě a vodě. V další řadě hraje významnou roli možnost hygieny a sociálních projevů, výchovy a učení. Nejsou to ale jen vnější faktory, zvířata se liší věkem, mají jiné chování, nálady, upřednostňují skupinové nebo naopak individuální soužití. Nedostatečné zajištění a péče o dobré životní podmínky mohou vyústit ve změny v chování, agresivitu, bázlivost, nervozitu, stres a jiné negativní projevy. Zvíře může trpět nepohodlím způsobeným přehustěním jedinců v prostoru nebo nevhodnou podestýlkou, nevhodnou krmnou dávkou a pocitem hladu. Špatná hygiena může způsobit zvýšenou náchylnost k chorobám, potlačení imunity, dlouhodobý tlak na vysokou produkci způsobuje fyzické vyčerpání a metabolické změny. S přihlédnutím ke všem těmto ukazatelům jsem si vybrala pět vlastních, které podávají informace o prostředí, ve kterém zvířata v České republice žijí venku i uvnitř, mají možnost nebo jim naopak není umožněno projevovat přirozené chování a mají přístup k potravě. V případě, že bylo možné dané hledisko přímo změřit a posoudit numericky (rozměry ustájení, hustota osídlení ve vnitřních prostorách), srovnání bylo provedeno. V některém případě jde o popis sledovaného faktoru zhodnocením stavu (čistota podestýlky) nebo o popis postupů daného chovatele (při krmení). Toto je pět zmiňovaných sledovaných faktorů:

1. **Velikost obývané plochy** (celkové rozměry objektu pro ustájení, rozměry boxu, kotce nebo stáje pro jednotlivé zvíře)
2. **Mikroklima vnitřního ustájení** (posouzení vnitřního prostředí ve stáji nebo v kotci, jako je čistota podestýlky, přístup k čisté vodě, funkčnost stavení v nepříznivých podmínkách, prašnost, možnosti přirozeného světla)
3. **Možnost volného pohybu** (posouzení výběhu, možnost volného pohybu v ohradě)
4. **Přístup k přirozené potravě** (přirozená potrava podávaná chovatelem, frekvence krmení)
5. **Přístup k pastvě** (možnost vyhledávání potravy, pastva)

Problematika a řešení životních podmínek zvířat se stále více prosazuje v zákonech jednotlivých států Evropského společenství, i když dosud nepanuje jednotný názor v tom, jestli jsou univerzálně stanovená pravidla plnitelná a lehce kontrolovatelná. Problémem je především velká variabilita systému chovů. Cíle pro budoucí léta jsou, mimojiné, zjednodušit pravidla pro stanovení dobrých životních podmínek, lepší informovanost spotřebitelů a využití vědeckých ukazatelů (Sdělení Komise Evropskému parlamentu, 2012–2015).

2 METODIKA PRŮZKUMU

Pro splnění cílů této práce, tedy zhodnocení rešeršního průzkumu variability podmínek různých typů chovů vybraných zvířat a posouzení stavu z doporučené literatury s realitou, jsem si zorganizovala návštěvy ve 2 oblastech, a to v místě svého rodného bydliště, okolí města Kyjova a v místě svého současného přechodného bydliště, Brna. Obě města jsou součástí Jihomoravského kraje a jsou od sebe vzdálena automobilovou dopravou přibližně 53 km.

V okolí Kyjova jsem navštívila domácí chov pana a paní Buchlovských ve Svatobořicích Místříně, velkochov prasat v Miloticích a malochov prasat v Žádovicích. Velkochov prasat v Miloticích se mi nakonec nepodařilo navštívit z důvodu karantény přímo v provozu, proto jsem využila rozhovoru se zootechničkou paní Adamcovou, která provoz denně navštěvuje. V okolí Brna jsem navštívila malochov koz pana Doležala v Troubsku, tradiční chov skotu, koní, koz, prasat a drůbeže pana Bublíka v Ivanovicích, zájmový chov výstavních králíků Českého svazu chovatelů v Křenovicích a velkochov prasat a skotu v Říčanech u Brna. Tuto část práce jsem zpracovala jako přepsaný rozhovor vedený s jednotlivými průvodci chovu, při kterém jsem zjišťovala odpovědi na otázky týkající se sledovaných faktorů popsaných výše v kapitole 1. Následovala prohlídka chovu, při které jsem si zaznamenávala vlastní poznatky. Pro chovatele jsem si přichystala otázky, které se vztahovaly ke sledovaným faktorům: 1. Velikost obývané plochy, 2. Mikroklima vnitřního ustájení, 3. Možnost volného pohybu, 4. Přístup k přirozené potravě, 5. Přístup k pastvě. Tyto faktory jsem si vybrala z toho důvodu, že jako vnější ukazatele popisují podmínky v jednotlivých chovech a také to, jak se tyto chovy navzájem liší. Berou v úvahu především shodnocení životního prostoru zvířete, pohodu při ustájení a vnitřní klima stájí a

ukazují, jak moc nebo málo chovy respektují etologické potřeby jednotlivých zvířat. Při posuzování jsem se záměrně vyhnula konkrétnímu třídění zvířat podle pohlaví, věku nebo plemen a tím jednotlivým nárokům, které by toto rozlišení vyžadovalo popsat. V některých případech ale i toto srovnání pro příklad zařazuji. Cílem bylo zjistit variabilitu životních podmínek na základě příkladu dospělých zvířat, dělených maximálně na chovná a vykrmovaná. Rešeršní část jsem zpracovala z dostupné literatury Moravské zemské knihovny v Brně, legislativní část byla zpracovaná z internetového portálu Agrární komory České republiky a Ministerstva zemědělství České republiky.

3 VARIABILITA CHOVŮ

Chovatele definuje a povinnosti stanovuje zákon na ochranu zvířat proti týrání (č. 246/1992 Sb.). Hospodářství a chov zvířat prodělalo zásadní změny, které začaly důležitou úlohou dobytka na statcích a panstvích, pokračovaly změnou přístupu ke krmení a životnímu prostoru, obecným charakterem zemědělství a dostaly se až do dnešní doby intenzivní živočišné výroby. V roce 1871 byla založena první česká kniha plemenná hospodářských zvířat. V 70. letech se tedy zemědělská společnost zaměřuje na šlechtění nových plemen, hlavně krav. Koncem 19. a začátkem 20. století se rozvíjí stájová mechanizace, stavba účelných budov a hospodářství se mění z malochovatelství na průmyslové velkochovy (Baranová a Kubačák, 2010). Müllerová a Stejskal (2013) popisují velkochovy jako podniky, které na malém prostoru chovají velký počet zvířat se zajištěním minimálních životních podmínek, které umožní vysokou produkci. S koncem 2. světové války vzrostla poptávka po živočišných výrobcích a bohatší země (například Velká Británie) zaměřily svou zemědělskou produkci na systém výroby co nejlevnějších produktů pro co nejširší množství obyvatel (Chlumská, 2006). První velkochovy vznikly v USA na konci 1. světové války. Konzumace masa se stala odrazem vyšší prosperity země, ve které se obyvatelstvu daří. Také přeprava zvířat na velké vzdálenosti přestala být z logistického hlediska problém. V České republice došlo ke změnám v chovech zvířat po 2. světové válce, nejvíce pak s nástupem komunistického režimu. Kolektivizací (tj. převedením soukromého zemědělství na kolektivní) vznikala jednotná zemědělská družstva (JZD). Zemědělství bylo řízeno centrálně a postupně se vyčleňovalo z běžného života lidí, kteří se vlivem urbanizace

stěhovali do měst a ztráceli tak kontakt s rostlinnou a živočišnou produkcí. Tento trend pokračoval i po období socialismu, tedy i po roce 1989. V posledních letech dochází k novému pohledu na ochranu životního prostředí a i welfare hospodářských zvířat (Hienl a kol., 2013), což vede k rozvoji systému ekologického zemědělství, které dbá na životní prostředí, zdraví lidí a zvířat hospodařením bez chemie a cestou trvale udržitelného rozvoje. Kontrolu provádí státem pověřené soukromé instituce (například KEZ o.p.s., Biokont CZ, s.r.o.) a také státní kontrolní orgán Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský podle nařízení Evropského Parlamentu a Rady (ES) č. 882/2004. Ekologické chovy zvířat se liší od intenzivních stájových chovů například v počtu chovaných zvířat, který není velkokapacitní a je často navázaný na vlastní rostlinnou produkci. Zvířata mají celoroční přístup do venkovních výběhů a cílem chovu je zabezpečit pro ně takové životní podmínky, které respektují fyziologické, etologické potřeby i etické zacházení. Právě možnost volného pohybu, prostor, způsob podestýlky nebo přístup k pastvě jsou dalšími zásadními rozdíly (Koepf, 2007).

Podle zákona na ochranu zvířat proti týrání (Zákon č. 246/1992 Sb.) je zvířetem v zájmovém chovu takové zvíře, u kterého není hlavním účelem hospodářský užitek a zvíře je spíše společníkem člověka. Takto definovaný chov ale není v zákoně jednoznačný, protože sem zároveň patří zvířata určená pro osobní spotřebu nebo potřebu člověka, takže to mohou být i králíci chovaní pro maso a kožeshinu, prasata chovaná pro maso, ovce, slepice nebo koně. Rozdíl mezi hospodářským a zájmovým účelem je podle zákona ten, že v zájmovém chovu není hlavním účelem podnikání a tím finanční zisk. Konkrétní podmínky a postupy chovů jednotlivých druhů zvířat upravuje zákon a chovatelská literatura. Zákony, které zájmové chovy dále zmiňují jsou například Dohoda o ochraně zvířat v zájmovém chovu č. 19/2000 Sb. Podle Státní veterinární správy se děje nejvíce přestupků právě v zájmových chovech, například poskytnutím nedostatečné výživy a napájení, nevyhovujícími podmínkami pro chov, způsobováním stresu nebo omezováním prostoru. Nejvíce přestupků je na straně chovatelů psů, koní, králíků, drůbeže i exotických zvířat (Spurná a Dousek, 2004). Welfare zvířat se týká i zájmového chovu, protože každý chovatel by měl zvážit své schopnosti v plánovaném chovu zvířat, jestli je schopný poskytnout takové životní podmínky, které nebudou zvíře biologicky omezovat tak, aby nestrádalo.

4 SLEDOVANÉ FAKTORY V CHOVECH

4.1 Chov králíků

4.1.1 Počátky chovu

Králík domácí (*Oryctolagus cuniculus* f. *domestica*) vznikl z králíka divokého (*Oryctolagus cuniculus*). Jeho původní domovinou je Pyrenejský poloostrov. První písemnosti o chovu králíků pochází již ze 13. století (Mach a Majzlík, 2000). Z těchto počátků se jednalo ještě o neuspořádaný chov mezi ostatními hospodářskými zvířaty a králík se pohyboval volně ve stájích pro dobytek. František Fuchs, český hospodář, dokonce napsal: „*Chtít chovat králíky ve velkém množství je v každém směru škodlivé. Jediným případem, kdy přinášejí užitek je, když se chovají ve stájích u koňů a krav a sbírají a zužitkují to, co vypadlo ze žebříků a žlabů.*“ (Šonka, 2006). Zakladatelem českého králíkářského spolku se stal J. V. Kálal (1865–1927), na kterého v roce 1902 navázala Českomoravská jednota chovatelů králíků, založená v Praze. Do 20. století převažoval chov zájmový, kdy chovatelé prezentovali svá zvířata na výstavách. Po přivezení prvních masných plemen ze zahraničí se chov šířil na užitkový pro maso a kožešinu (Zadina, 2004). Faremní chovy se úspěšně rozšířily po roce 1990. V této době začal chov jatečných, tzv. brojlerových králíků, krmených pouze granulovaným krmivem, záměrně bez zeleného krmení z důvodu tržní poptávky po světlém mase (Mach a Majzlík, 2000).

4.1.2 Velikost obývané plochy

Drobnochovatelé chovají králíky nejčastěji v etážovaných králíkárnách, které umisťují ven, ale i do vnitřních prostor nebo pod přístřešek. Králíkárnou tvoří kotce a králíci se v nich chovají samostatně. Skupinově se chovají pouze samice s mláďaty nebo králíčí pár v době říje. Obývanou plochu popisují autoři v literatuře velmi různě a liší se podle váhy a plemene králíka. Jasná není ani současná legislativa, protože nestanovuje jednotné minimální standardy v chovu králíků jako hospodářských zvířat.

Klece pro chov jsou dřevěné nebo kovové, s pevnou nastýlanou podlahou, někdy s drátěnými nebo plastovými rošty (Zadina, 2004). Chovy zaměřené na výkrm jsou bezstelivové. Plocha pro chovného králíka malé velikosti (váha do 3 kg) podle Macha a Majzlíka (2000) odpovídá rozměrům 55 × 65 × 32 cm (d × h × v). Vraný (2011) uvádí

rozměry 50 × 50 cm (d × h). Podle Českého svazu chovatelů králíků v Křenovicích (kap. 5.6) chovatelé vychází z vlastních zkušeností nebo starší literatury, ve které jsou doporučené informace většinou nejednotné. Odchyly se pohybují od 5 do 30 cm. Obecně lze říct, že majitelé považují za minimální standard pro malá plemena rozměry kotce přibližně 60 × 70 × 50 cm, pro střední plemena 80 × 80 × 60 cm a pro velká plemena 120 × 80 × 70 cm. Z vlastního zjištění byl prostor pro králíky v kotci ve skutečnosti často větší. Navštívení chovatelé chovali střední plemena a poskytovali zvířatům dostatečné prostory. Rozměry kotců u pana Varty v Křenovicích (kap. 5.6.) odpovídaly rozměrům 120 × 80 × 50 cm (d × h × v) a ve Svatobořicích Mistříně u rodiny Buchlovských (kap. 5.1) dokonce 150 × 80 × 75 cm (d × h × v). V Ivanovicích (kap. 5.5) chovali majitelé králíky v klecích o rozměrech 100 × 100 cm.

Ve velkochovech se králíci chovají v klecích v uzavřených halách. Jsou to chovy intenzivní, zaměřené na rychlé vykrmení. Rozměry klece králíků pro výkrm uvádí Mach a Majzlík (2000) stejně jako u chovných králíků, tedy 55 × 65 × 32 cm (d × h × v) s kapacitou klece 4–5 králíků do váhy 3 kg. Brojlerové králíci se podle autorů chovají nejčastěji skupinově po 15–18 kusech na m² a plochu uvádějí 0,25–0,35 m²/ks. Chovní králíci mají mít podle Evropské dohody o ochraně obratlovců výšku klece 40 cm a plochu 0,4 m² pro králíka do 3 kg váhy, 0,45 m² pro králíka o 4 kg váhy a 0,5 m² pro 5kg králíka.

Ekologický chov králíků není v České republice příliš rozšířený. Podle údajů Čechové a kol. (2013) se do roku 2013 jednalo o tři farmy provozující tento typ chovu. Ustájení králíků musí respektovat jejich potřebu skupinového soužití (10–15 jedinců), možnost volného pohybu, úkrytu i přístup do výběhu. Podle vyhlášky č. 80/2012 Sb. zákona o ekologickém zemědělství činí minimální podlahová plocha kotce pro dospělého jedince 0,5 m², pro králíky ve výkrmu pak 0,2 m² na jednoho králíka.

Do zájmového chovu patří králíci chovaní jako domácí mazlíčci a také pro sportovní chov určený k prezentaci na výstavách a soutěžích. Podle chovatelů Českého svazu chovatelů králíků v Křenovicích jsou podmínky zájmového chovu identické s podmínkami chovu užitkových králíků. V případě pana Friedla z Českého svazu chovatelů Vážany, který chová výstavní plemeno Bílopesíkatý (Bí), odpovídal kotec rozměrům 120 × 80 × 50 cm. Na základě ústního sdělení má další chovatelka Nikola Jeřábková z Nákla rozměry klece pro chov zakrslých králíků v bytě 130 × 75 cm

(d × h). Ideální klecí pro dva zakrslé králíky (o hmotnosti maximálně do 2 kg) chované v bytě je podle Wegler (2012) rozměr minimálně 120 × 60 cm (d × h). Autorka doporučuje také patrové klece, kde jsou rozměry stejné jako u jednopatrové, výšku jednoho patra uvádí 45 cm.

Tabulka 1 – Příklady rozdílu uváděných dat ve velikosti obývané plochy králíků

Typ chovu	Chovatel / Literatura / Legislativa	Minim. rozměry pro 1 králíka v cm (d × h × v)
Drobnochov	Ch - ČSCH Křenovice	60 × 70 × 50
Drobnochov	Ch - rodina Buchlovských, Svatobořice	150 × 80 × 75
Středně velký chov (prodej do dvora)	Ch - Jiří Bublík, Ivanovice	100 × 100
Velkochov - výkrm	Li - Mach a Majzlík (2000)	55 × 65 × 32
Zájmový chov	Ch - p. Friedl, Vážany	120 × 80 × 50
Zájmový chov	Ch - Nikola Jeřábková, Náklo	130 × 75
Zájmový chov	Li- Wegler (2012)	120 × 60
Typ chovu	Chovatel / Literatura / Legislativa	Minim. plocha v m²
Ekologický chov	Le - č. 242/2000 Sb.	0,5
Ekologický chov - výkrm	Le - č. 80/2012 Sb.	0,2
Velkochov	Le - Evropská dohoda o ochraně obratlovců	0,4–0,5
Velkochov - brojleroví králíci	Li - Mach a Majzlík (2000)	0,25–0,35

Ch – Chovatel, Li – Literatura, Le – Legislativa

4.1.3 Mikroklima vnitřního ustájení

Králíci dobře snášejí chlad, hůř snášejí vlhko nebo přímé sluneční záření (Zadina, 2004). Čistota prostředí vychází z návyků chovatele a jeho časovým možnostem. Nezávisle na sobě se chovatelé shodli na pravidelnosti výměny podestýlky v kotcích, a to 1 × týdně. Přirozený přístup ke světlu byl z různých důvodů omezený. V jednom případě šlo o umístění králíkárn uvnitř stavby s malými okny (rodina Buchlovských, kap. 5.1), takže králíci neměli přístup ke slunečnímu záření žádný a ve stavbě bylo tím pádem stále přitímí. V druhém se jednalo o zastřešenou plochu a umístění králíkárn tak, že lom světla z větší části stínil přístřešek se zvířaty (pan Varta, kap. 5.6). Častým nedostatkem byla nečistá voda a v jednom případě vlhká a špinavá podestýlka (rodina Buchlovských, kap. 5.1).

Podmínky chovu v halách řeší velkochovatelé řízeným větráním v létě nebo vytápěním v zimním období. Zamezuje se tím jak hromadění škodlivých plynů (např. čpavku), tak příliš horkému nebo studenému klimatu. Hlídá se prašnost a také proudění vzduchu. Nejčastěji se využívá chov přímo na roštích pro udržení čistoty zvířat (Zadina, 2004). Mikroklimatické podmínky popisují autoři v literatuře sice nejednotně, přesto podobně. Mach a Majzlík (2000) udávají optimální teplotu 14–16 °C, relativní vlhkost 65–75 % a intenzitu osvětlení 10 luxů. Kukla (1982) uvádí optimální teplotu 16–18 °C (kolísání 10–25 °C), vlhkost 60–75 % a intenzitu osvětlení 8 luxů. Vnitřní prostory navštívených chovů může prezentovat jen rodina Buchlovských ze Svatobořic Místřína. Prostor byl větraný, přesto byl cítit čpavkem a někteří králíci měli znečištěnou podestýlku. Králíkárna v budově nepropouštěla dostatek slunečního světla. Nejčastěji chovali majitelé králíky celoročně ve venkovních králíkárnách. Oslovená chovatelka Nikola Jeřábková využívá pro králíka chovaného v bytě jako podestýlku seno s přísadou bylinek. Splňuje, podle jejích slov, oproti komerčním produktům nejlépe hygienické potřeby a zamezuje množení mikroorganismů. Frekvence čištění je 3–5 dnů.

4.1.4 Možnost volného pohybu

Pohyb králíků je většinou omezený na kotcový prostor v králíkárně. Drobnochovatelé králíky do výběhu nevypouští. Jedním z uvedených důvodů je nebezpečí přenosu nemocí a úmrtí. Velkochovně, jak bylo uvedeno v předchozích odstavcích, se králíci

chovají pouze v halách v klecích, bez podestýlky a možnosti volného pohybu (Zadina, 2004).

V ekologickém chovu jsou králíci chováni skupinově s přístupem do výběhu, který odpovídá ploše 5 m² pro dospělá chovná zvířata a pro vykrmovaná 1 m². V tomto chovu existují různé typy ustájení: chov v kotci s výběhem, chov v boxu nebo přímo ve venkovních koticích (Kiwi.mendelu.cz, 2013).

Pro 2–3 králíky chované v bytě je pro potřebu výběhu doporučovaná velikost 6 m² pro trvalý pobyt na zahradě nebo na větším balkoně (Wegler, 2012).

4.1.5 Přístup k přirozené potravě a přístup na pastvu

Podle Šonky (2006) je nejběžnějším krmivem pro králíky seno, z jadrných krmiv oves nebo ječmen. Navštívení chovatelé se v krmných návycích příliš nelišili a krmení odpovídalo doporučení z literatury. V názoru na doplnění výživy králíka podáváním ovoce a zeleniny byli velmi opatrní kvůli zkušenostem s citlivostí králíka na trávení. Zelenou píci využívali minimálně, v jednom případě se jednalo například o zpestření pampeliškou (pan Friedl, kap. 5.6). V rodině Buchlovských (kap. 5.1) jako krmivo sloužilo suché seno, granulované seno, občas vitamíny a na podzim mrkev (při omezení vody). Chovatelé byli v otázce přirozené pastvy jednotní a běžná není, protože jakákoliv možnost výběhu je ze zdravotního hlediska zvířat nežádoucí.

Intenzivní chovy ke krmení využívají výhradně krmné směsi, které obsahují obilný šrot, vojtěšku, sóju, minerální látky, vitamíny a splňují tak celoroční výživové nároky zvířete. Dokrmování senem velkochovatelé pro dostatek vlákniny ze směsí nevyužívají. I drobnochovatelé využívají možnosti krmných směsí nebo granulí jako doplňkového krmiva, například v zimě (Mach a Majzlík, 2000).

V případě krmných směsí v ekologickém chovu na výkrm se musí vždy jednat o certifikované krmivo vyhovující tomuto typu chovu, v ideálním případě si krmivo chovatel vyprodukuje sám v rámci pravidel ekologického zemědělství. Přirozenou stravou pro králíka je zelená píce (luční porost, jetel, vojtěška), v ekologickém chovu se využívají obiloviny (oves, ječmen, pšenice), okopaniny (mrkev, řepa, brambory), seno i sláma (Kiwi.mendelu.cz, 2013).

4.2 Chov koz

4.2.1 Počátky chovu

Chov koz patří v historii lidstva k těm nejstarším. K domestikaci došlo již před více jak 10 000 lety. Divokým předkem kozy je pravděpodobně koza bezoárová (*Capra aegagrus*), markhur (*Capra falconeri*) a vyhynulý druh *Capra prisca* (Fantová, 2012). Ve střední Evropě se koza objevila v mladší době kamenné a původ její domestikace je nejspíš náboženský (Horák, 2012). Koza patří mezi stádová zvířata, takže je jejím přirozeným prostředím pastva a denním režimem hledání potravy. Koza si k pasení vybírá vyšší porost (5 cm a vyšší) i kvetoucí trávy, kterým se například ovce vyhýbá. Zvířata se využívají ke spásání těžko přístupných terénů, takže se dá říct, že přispívají i k udržování krajiny (Pavlů a Hejcman v Mládek a kol., 2006). Chov koz v České republice dosáhl největšího rozkvětu po roce 1945 (Šonka, 2006). Koze se někdy říká kravička chudých a jako domácí zvíře dobře sloužila pro samozásobení rolnických rodin (Kunz, 2005). V současné době je chov u nás méně rozšířený, stavy zvířat se přesto za posledních 5 let mírně navýšily (Bucek a kol., 2014). Podle Fantové (2012) je dokonce v počátku velkochov koz v České republice.

4.2.2 Velikost obývané plochy

Současná vyhláška č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu ovcí a koz stanovuje obytnou plochu stáje pro kozu 1,5 m² a 3 m² pro kozla. K individuálnímu ustájení u samic lze přistupovat jen za účelem porodu nebo kojení narozených mláďat. Při využití pastevního přístřešku musí podle příručky Ministerstva zemědělství ČR (1996) plocha odpovídat 0,6–1 m². Údaje jsou orientační a je nutné brát v úvahu i hmotnost zvířete. Ve stáji jsou požadavky na prostor pro samostatně chovanou kozu 2,5 m², pro kozla 4 m². Fantová (2012) pro kozu ve stáji udává plochu 1,3–1,7 m², v přístřešku 0,6–0,9 m² s přihlédnutím k hmotnosti. Pro samce se hodnoty plochy shodují s příručkou Ministerstva zemědělství ČR, tedy 4 m² v individuálním kotci a 3 m² ve skupině. Stavby jsou nejvhodnější ze dřeva, jako podklad se využívá hluboká podestýlka (Šonka, 2006).

Ekologický chov umožňuje kozám pobyt ve venkovních výbězích za každého počasí. Vnitřní ustájení se využívá na noc a také v zimním období, jinak jsou zvířata ponechána volně venku. Stáje jsou s hlubokou podestýlkou a zvířata se v ní neuvazují.

Podle zákona č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství, je zakázáno trvalé vazné ustájení koz nebo chov v trvale uzavřených prostorách bez přístupu do výběhu nebo na pastvu. Mátlová (2005) uvádí velikost podlahové plochy stáje pro ekologický chov 1,5–1,7 m² pro kozu a 2,5–3,3 m² pro kozla. Minimální plocha stáje podle Fantové (2012) je pro kozu chovanou v biochovu 1 m².

Navštívený majitel v Troubsku (kap. 5.4) choval skupinu 8 koz ve stavení o rozměrech 3 × 6 m (š × d). Součástí tohoto prostoru bylo i dojící zařízení. Původně mělo dřevěné stavení sloužit jako přístřešek, nyní plní funkci stáje, a to i v zimě. Na stáj navazoval výběh o velikosti asi 10 × 15 m. Na farmě v Ivanovicích (kap. 5.5) byly rozměry stáje pro 2 zvířata 1,5 × 1,5 m.

Tabulka 1 – Příklady rozdílu uváděných dat ve velikosti obývané plochy koz

Typ chovu	Chovatel / Literatura / Legislativa	Plocha v m ² / Rozměry v m
Konvenční chov	Le – Vyhláška č. 208/2004 Sb.	1,5 m ²
Konvenční chov	Li - Ministerstvo zemědělství ČR (1996)	2,5 m ²
Konvenční chov	Li – Fantová (2012)	1,3–1,7 m ²
Ekologický chov	Li – Mátlová (2005)	1,5–1,7 m ²
Maločov (prodej ze dvora)	Ch – Jakub Doležel, Troubsko	3 × 6 (š × d)
Střední chov	Ch – Jiří Bublík, Ivanovice	1,5 × 1,5 (š × d)

Ch – Chovatel, Li – Literatura, Le – Legislativa

4.2.3 Mikroklima vnitřního ustájení

Kozám ve vnitřním ustájení vyhovují vyšší teploty 10–15 °C (příručka Ministerstva zemědělství ČR, 1996). Optimální vlhkost vzduchu pro zvířata je 60–80 % a proudění vzduchu v zimě 0,25 m/s (Kiwi.mendelu.cz, 2013). V České republice se můžeme setkat s chovy bez pastvy a celoročním ustájením. Jsou to hlavně dojnice, krmené konzervovaným krmivem. Pro vykrmovaná kůzlata a masná plemena se také využívá roštové ustájení s vystýlanou nebo nevystýlanou plochou pro ležení (Fantová, 2012). Většina majitelů ale podestýlá slámou. Při návštěvě chovu jsem se zaměřila na čistotu podestýlky, čistou vodu a možnosti řešení nepříznivých klimatických podmínek.

V Ivanovicích kozy sdílely stáj dohromady s koňmi. Podle Kunze (2005) je samostatně ustájená koza náchylnější k prochladnutí a i v minulosti se stání vybíralo s ovci nebo skotem. Podestýlaná sláma byla čistá, stálý žlab pro vodu chyběl. Dřevěná stavba v Troubsku sice nebyla zateplená, chovateli se ale tento způsob stavby osvědčil, protože kozy se na zimní období lépe osrstily a byly vůči chladu odolnější. Zvířata žila na hluboké podestýlce, která byla 2 × ročně vyvážená na pole.

4.2.4 Možnost volného pohybu

Přirozenému způsobu chovu koz nejlépe odpovídá pastva. Zvířata si mohou sama organizovat dobu krmení, přežvykování nebo odpočinku a v průběhu dne se zahánějí na dojení (Fantová, 2012). Zvířatům se nesmí omezovat jejich potřeba udržovat se ve stádě, uvazování je možné pouze na dočasnou a nezbytnou dobu (Vyhláška č. 464/2009 Sb.). U obou posuzovaných chovů byl přístup do výběhu nebo na pastvu splněn. V případě chovu v Troubsku (kap. 5.4) majitel kozy ráno vypouštěl do výběhu (asi 10 × 15 m) a zároveň tím prováděl kontrolu zvířat. V Ivanovicích měly kozy přístup na pastvu, ale byly uvázané a možnost volného pohybu mělo jen kůzle. Takovému stylu pasení se říká ke *floku* a znamená uvázání kozy, která má k dispozici 3–5 metrů průměru pastvy (Kunz, 2005). Důvodem uvázání v navštíveném chovu byla bezpečnost koz a přístup kůzlete k mléku.

4.2.5 Přístup k přirozené potravě a pastvě

Vzhledem ke způsobu pastevního hospodaření jsou hlavním potravním zdrojem luční porosty. Kozy bývají vybíravější než ovce a všeobecně se orientují na střední a horní část porostu. Chovatelé si často krmení pěstují sami, k příkrmění se využívají čisté okopaniny (brambory, řepa, mrkev). Důležitou složkou krmiva je seno a jadrné krmivo (Šonka, 2006). Při celoroční pastvě většího počtu koz se ke krmení v zimě využívají plochy, které slouží jako trvalé nebo mobilní příkrmiště, popřípadě tzv. postion bale grazing, což jsou velkoobjemové balíky rozvezené na různá místa pastvy (Mátlová, 2005). Chovatelé ve sledovaných chovech nejčastěji využívali zelené krmivo v letních měsících (vojtěška, tráva), v zimě seno, pšenici a ječmen (také při dojení). V Troubsku (kap. 5.4) neměly kozy přístup k samotné pastvě, krmení si majitel produkoval sám. V létě využíval ke krmení zelené krmivo (vojtěška, trávy), v zimě seno a silážované cukrové řízky z cukrové řepy. Při dojení na upoutání pozornosti a zklidnění dával

zvířatům pšenici a ječmen. V Ivanovicích se kozy mohly pást omezeně po obvodu uvázání, přibližně v okruhu 3–4 m. Kozy sice nejsou typická pastevní zvířata, volný pohyb i stádo ale potřebují. Stráví až 11 hodin vyhledáváním potravy (Šarapatka a Urban, 2005).

V ekologických chovech musí být zachovaný přirozený přístup koz k pastvě. Podle Fantové (2012) je přesto v nepříznivých klimatických podmínkách možný nákup krmiva i z konvenčního zemědělství. Chov může být stájový s výběhem nebo pastevní s dokrmováním.

4.3 Chov prasat

4.3.1 Počátky chovu

K první domestikaci prasete mohlo dojít v Asii před více jak 10 000 lety. Předkem všech domácích prasat je prase divoké *Sus scrofa*. Předkem landrasových typů prasat bylo pravděpodobně evropské prase divoké *Sus scropha ferus*, předkem středozemních typů a také například přeštického prasete, mohlo být prase středozemní *Sus mediterranus* (Šarapatka a Urban, 2005). Postupným šlechtěním se typ chovaných prasat zásadně měnil. V 19. století a na začátku 20. století vzrostla poptávka po masných produktech. Nejrozšířenějším typem chovaného prasete bylo prase sádelné z Německa a Anglie, později pak prase bílé ušlechtilé, typ středního až velkého prasete. Dalším šlechtěním a křížením vznikala plemena s rychlým přírůstkem a velkým osvalením. Produkční chov prasat 21. století je nyní zaměřený na zvířata, která jsou schopná vysoké reprodukce, rychlého přírůstku a nízké spotřeby krmiva (Pulkrábek, 2005). Zároveň, vzhledem k rozvoji ekologického způsobu hospodaření, vznikají projekty, které srovnávají konvenční halové chovy s pastevními, třeba na příkladu přeštického prasete, které patří mezi plemena chovaná našimi předky. Podle Dostálové (2014) znamená pastevní chov kromě umožnění naplnění etologických potřeb zvířete, také zlepšení jeho zdravotního stavu a posílení imunitního systému.

4.3.2 Velikost obývané plochy

Česká republika přijala do své legislativy minimální standardy pro chov prasat podle vyhlášky č. 208/2004 Sb., § 3. Podlahová plocha je v ní uváděna podle hmotnosti zvířete v m². Liší se skupinově a individuálně obývaná plocha, porodní plocha nebo plocha pro ustájení kanců. V případě vykrmovaného prasete v průběhu růstu od 50–110 kg se velikost obývané plochy pohybuje od 0,55–1 m² při skupinovém chovu. Pro prasnice jsou rozměry plochy nejméně 2,25 m² pro zvíře. V případě chovu méně jak 6 zvířat musí být plocha zvětšena o 10 %. Naopak, pokud je ve skupině 40 a více zvířat, může být plocha o 10 % zmenšena. Podlahová plocha pro kance musí být podle vyhlášky minimálně 6 m² a kanec v ní musí mít možnost otáčení a viditelného a čichového kontaktu s ostatními prasaty. Navštívené chovy, které odpovídaly velkochovnému systému, byly GenAgro Říčany u Brna (kap. 5.7) a JAVE PORK v Miloticích (kap. 5.2). Oba chovy střídají skupinové a individuální ustájení podle říje a zapouštění prasnic. Prasnice a prasničky byly chované skupinově, například ve společnosti JAVE PORK po 30 ks. Pro zapouštění se umisťují do individuálních boxů, které odpovídají rozměrům asi 120 × 230 cm (š × d). V individuálním stání je zvířeti umožněno ležet a stát, doba tohoto ustájení obvykle nepřekračuje 30 dní. Nejčastěji se pro prasnice a prasničky využívá celorošťová podlaha nebo napůl betonová a napůl rošťová s odtokem. Po zjištění březosti jsou zvířata znovu ustájena skupinově až zhruba týden před porodem, kdy přechází do individuálního porodního boxu. Vykrmovaná prasata ve společnosti GenAgro byla chovaná na hluboké podestýlce ve skupině 80–140 zvířat.

Minimální rozměry podlahové plochy pro vykrmovaná prasata chovaná ve skupině podle vyhlášky č. 208/2004 Sb. cituje také Pulkrábek (2005). Individuální ustájení prasnic v boxech s trvalým omezením pohybu vidí jako výhodné z hlediska ošetřování a přehledu ošetřovatele. Rozměry bezstelivového boxu jsou univerzálně 65 × 200–210 cm (š × d). Ustájení na hluboké podestýlce odpovídá ploše minimálně 2,4 m² pro zvíře při hustotě 8–15 prasnic a využití krmení z koryta v kotci. Prasata ve výkrmu jsou velkochovně chovaná na ploše 0,75–1 m²/ks. Skupinově se chová 4–6 prasnic a zvířata by měla mít přístup k alespoň malému množství slámy nebo podkladovému materiálu. Stupka, Šprysl a kol. (2013) píší o individuálním ustájení, které je možné pouze v tzv. eroscentrech pro nízkobřezí prasnice. Plocha takového

ustájení se pohybuje od 1,15–1,3 m². Po zjištění březosti přechází zvířata do ustájení ve skupině s plochou 1,8–2,1 m² / ks.

Rozměry skupinových kotců i hustota osazení se u malochovatelů liší. V navštíveném chovu prasat pro výkrm ve společnosti AGRO Žádovice bylo chovaných 12 odrostlejších selat v kotci o rozměru přibližně 3 × 7 m (š × d) a v Ivanovicích měl prostor pro 7 selat rozměry 3 × 3 m. Prostor pro prasnici byl od selat oddělený a rozměry měl přibližně 2 × 2 m. Hájek (1992) popisuje rozdíly v ustájení, pokud se jedná o stelivové nebo bezstelivové stání v drobnochovech. Individuální boxy se využívají pro zapouštěné samice do zjištění stavu březosti (asi 28 dní). Takový box má rozměry 65 × 185–200 cm (š × d). Skupinové kotce v malochovu jsou podle autora velké minimálně 260 × 300 cm (š × d). Plochu kotce pro zvířata ve výkrmu uvádí autor 1–1,2 m² při skupinovém a 2 m² při individuálním ustájení, kdy rozměry uvádí 120 × 170 cm (š × d). Skupinově se chovají prasata po 15–30 v kotci. Kotec může a nemusí být rozdělený na lože a kaliště a může být nastlaný po celé ploše. U bezstelivového systému ustájení jsou požadavky na plochu individuálního boxu 1,15–1,3 m² / ks a skupinového kotce 1,8–2,1 m² / ks. Plochu ustájení prasat ve výkrmu (do 120 kg) autor doporučuje 0,6–0,65 m². Při 10 prasatech uvádí rozměry 200 × 330 cm (š × d).

Volný skupinový chov, který splňuje dnešní požadavky welfare u nás jako jedno z prvních v roce 1991 vyzkoušelo Zemědělské družstvo Opařany. Prasata byla chovaná v boudách venku a výhody takového chovu byly prokázány například v přírůstcích selat, nižších ztrátách, i v úspoře práce. Boudy, ve kterých lze prasata venku chovat mohou mít rozměry 180 × 200 cm (š × d) a jsou vhodné pro 3–5 prasniček podle jejich hmotnosti. Toto je příklad tzv. Kostelecké dvojboudy (Hájek, 1992). Venkovní ustájení prasat ale není podle Stupky, Šprysla a kol. (2013) v České republice tradiční a ani se jeho zavedení podle autorů nechystá. Vnitřní rozměry ustájení podle Nařízení komise č. 889/2008 o ekologickém hospodaření odpovídá ploše 0,8–1,3 m² podle hmotnosti prasat ve výkrmu. Chovné samice mají plochu ustájení 2,5 m² a samci 6 m².

Tabulka 3 – Příklady rozdílu uváděných dat ve velikosti obývané plochy prasat

Typ chovu	Zdroj	Plocha (m ²) / Rozměry v cm (š × d)
Ekologický	Nařízení komise č. 889/2008	2,5 m ²
Skupinový	Vyhláška č. 208/2004 Sb.	2,25 m ²
Skupinový	Pulkrábek (2005)	2,4 m ²
Skupinový	Stupka, Šprysl a kol. (2013)	1,8–2,1 m ²
Skupinový (nastýlaný)	Hájek (1992)	260 × 300 cm
Skupinový (bezstelivový)	Hájek (1992)	1,8–2,1 m ²
Individuální (kanec)	Vyhláška č. 208/2004 Sb.	6 m ²
Individuální	JAVE PORK, Milotice / GenAgro, Říčany u Brna	120 × 230 cm
Individuální	Pulkrábek (2005)	65 × 200–210 cm
Individuální	Stupka, Šprysl a kol. (2013)	1,15–1,3 m ²
Individuální (nastýlaný)	Hájek (1992)	65 × 185–200 cm
Individuální (bezstelivový)	Hájek (1992)	1,15–1,3 m ²
Výkrm ve skupině	Vyhláška č. 208/2004 Sb.	0,55–1 m ²
Výkrm ve skupině (nastýlaný)	Hájek (1992)	1–1,2 m ²
Výkrm individuálně (nastýlaný)	Hájek (1992)	2 m ² / 120 × 170 cm
Výkrm	Pulkrábek (2005)	0,75–1 m ²
Výkrm (bezstelivový)	Hájek (1992)	0,6–0,65 m ²
Výkrm (ekologický chov)	Nařízení komise č. 889/2008	0,8–1,3 m ²

Tabulka 4 – Příklad rozdílu uváděných dat v hustotě osídlení obývaného prostoru u prasat

Typ chovu	Zdroj	Počet zvířat	Plocha (m ²)
Skupinový chov - výkrm	GenAgro, Říčany u Brna	80–140	neuvedeno
Skupinový chov - prasnice	JAVE PORK, Milotice	30	neuvedeno
Skupinový chov - výkrm	AGRO Žádovice	12	21 m ²
Skupinový chov – výkrm	Ivanovice u Brna	7	9 m ²
Skupinový chov - výkrm	Pulkrábek (2005)	4–6	6 m ²
Skupinový chov - prasnice	Pulkrábek (2005)	8–15	36 m ²
Skupinový chov (nastýlaný)	Hájek (1992)	15–30	30 m ²
Skupinový chov - výkrm (bezstelivový)	Hájek (1992)	10	6,6 m ²
Venkovní ustájení v boudě	Hájek (1992)	3–5	3,6 m ²

4.3.3 Mikroklima vnitřního ustájení

System, který používá k ustájení podestýlku bývá většinou spojený s dalším obhospodařováním půdy a využíváním hnoje. Výhodou takového ustájení jsou lepší tepelné podmínky a přirozenější prostředí. V malochovech se využívá hluboké podestýlky vysoké 50–70 cm a přistýlá se 2 × denně. Důležité je suché místo pro lože, protože prase si vybírá čisté prostředí pro ležení a kálí v chladnější části kotce, u napáječek nebo tam, kde je možný kontakt s dalšími skupinami prasat. Pokud není chované venku, tráví nejvíce času ležením (70–90 % času) (Hájek, 1992). System ustájení na hluboké podestýlce používala z navštívených chovů pouze rodina z Ivanovic (kap. 5.5.). Při návštěvě ale stálo 7 selat na vlhkém podkladu bez jakékoliv podestýlky a bez možnosti přirozeného slunečního světla (tmavá část stavení). Vedlejší kotec pro prasnici měl podobně vlhké a tmavé prostředí. AGRO Žádovice (kap. 5.3.) chová prasata na výkrm na denně přistýlané podestýlce. Starší stavení, ve kterém prasata žila bylo sice otevřené a vzdušné, možnosti přirozeného světla byly ale vzhledem k malým oknům také omezené.

Vyhláška č. 208/2004 Sb., § 3 stanovuje povinnost zajistit tepelně pohodlné, čisté lože, které umožňuje zvířeti uléhat, odpočívat a vstávat. Nestanovuje povinnost umožnit zvířeti se otáčet. Navštívené velkochovné systémy nejčastěji využívaly technologii ustájení bezstelivovou formou, popřípadě hlubokou podestýlku pro chov prasat na výkrm. JAVE PORK v Miloticích (kap. 5.2.) využívalo celoroštové stání s možností vypouštění výkalů hromadným odtokem 1 × týdně. Vnitřní podmínky haly byly regulované za pomoci ventilace a v případě chladného období se zvířatům přitápí. Chov ve společnosti GenAgro v Říčanech u Brna (kap. 5.7.) chová prasata také v uzavřených budovách a střídá stelivový systém s hlubokou podestýlkou pro vykrmovaná prasata s bezstelivovým systémem s roštovo-betonovou podlahou pro prasnice. Budova byla opatřena řízenou ventilací, obecně se nevyužívalo umělého osvětlení, přisvědcovalo se samicím v říji. V zimě se hala nevytápěla. V obou případech chovů se dodržovaly přísné hygienické podmínky ze strany zootechniků nebo případných návštěv, včetně dodržení karantény při styku s prasaty z jiných chovů. Trvalý přístup k materiálu, který zvířeti umožňuje naplnění etologických aktivit (sláma, seno, piliny, apod.) tak, jak je stanoveno ve vyhlášce č. 208/2004 Sb., § 3, odst. 9 ale v případě těchto návštěv splněn nebyl.

Optimální vnitřní teplotu prostředí vnímají prasata v rozmezí asi 14–22 °C (údaj týkající se prasat ve výkrmu o hmotnosti 50–90 kg) podle podlahového podkladu (Hájek, 1992). Drobní chovatelé, kteří se zaměřují na sezónní chov nepříznivé klimatické podmínky neřeší, a to ani letní. Sprchování nebo ochlazování zvířat neprobíhalo ani v navštívených velkých chovech. Zimní období se někdy řeší přitápěním, především samicím s mláďaty. Stupka, Šprysl a kol. (2013) za vhodné mikroklimatické podmínky považují ty, které nevedou ke spuštění stresové reakce. Tu může způsobit špatný tepelný komfort, vlhkost, nedostatečný prostor nebo špatné stavební řešení budovy. Pulkrábek (2005) potvrzuje, že domácí prasata si vybírají k ležení suché a čisté místo, které je bez průvanu. Naopak, považuje za dostatečné umělé osvětlení pro prasata ve výkrmu v režimu 3 × 1,5 h nebo 4 × 1 h denně, což vyhláška č. 208/2004 Sb. stanovuje minimem 8 hodin denně.

4.3.4 Možnost volného pohybu

Pohyb a odpočinek patří mezi základní projevy zvířete. Závisí na velikosti skupiny, systému ustájení nebo hmotnosti (Hrouz, 2000). Žádný z popsaných chovů v praktické části této práce neumožňoval volný pohyb zvířat, pokud takovým nebereme skupinové ustájení. Ve všech případech se jednalo o výkrm nebo odchov prasnic za účelem rychlé reprodukce a odchov dalších mláďat. Volný pohyb na pastvě nebo alespoň s možností výběhu umožňuje ekologický chov, který respektuje prase jako zvíře, které pochází z různorodého prostředí lesa, pastvin a pole (Šarapatka a Urban, 2005). V bezstelivových chovech není možné umožnit rycí reflex. Častým argumentem neumožnění volného pohybu hospodářských zvířat v přirozených klimatických podmínkách je nebezpečí parazitického onemocnění. Pohyb venku je vždy spojený s přístupem k půdě, s dalším hospodařením, udržováním i s nižší koncentrací zvířat (Früh, 2013) a tím možným menším ziskům a vyšší pracností.

4.3.5 Přístup k přirozené potravě a pastvě

Velkochovy využívají ke krmení pouze upravované krmné směsi, které se svým složením liší podle růstu a vývoje zvířete od selete po prase ve výkrmu nebo březí prasnici. Krmné směsi obsahují obiloviny, sóju, proteiny a tuky a podávají se nejčastěji tekuté. Prasatům se přidávají i další složky, například aromatické látky, popřípadě sůl, která zvyšuje příjem vody a tím přírůstek na váze. Selata se krmí kompletní krmnou směsí zvanou ČOS (tzn. časný odstav selat) 3–4 × denně. Dospělá chovná prasata se krmí 2 × denně (Pulkrábek, 2005). Z navštívených chovů žádný majitel neumožňoval prasatům výběh, ani přístup na pastvu. Drobnochovatelé chovali prasata v kotcích, s nedostatečným přístupem k přirozenému světlu. Ve všech případech plocha pro výběh byla k dispozici, ale využívala je jiná zvířata nebo byla nevyužitá. Velkochovní systém je založený pouze na chov uvnitř budov. O pastevním systému žádný z chovatelů pro prasata neuvažoval, pro jiná zvířata ale ano (například pro skot). V přirozeném prostředí tráví prasata většinu času vyhledáváním potravy. Jsou všežravá, ráda ryjí v půdě, žvýkají potravu, na pastvu je ale třeba je navyknout (Hrouz, 2007). Závěr metodiky chovatatele při chovu přeštického prasete vykrmovaného na pastvě ukázal, že přístup k přirozené potravě a na pastvu snižuje náklady na konvenční krmné směsi, pozitivně ovlivňuje zdraví zvířat a splňuje požadavky welfare (Dostálová, 2014).

4.4 Chov drůbeže

4.4.1 Počátky chovu

Počáteční chovy drůbeže byly nejspíš náboženské a například u hrabavé drůbeže mohla podle Tuláčka (2002) domestikace trvat až 5 000 let. První domestikovanou drůbeží jsou ale pravděpodobně husy. Evropská forma se mohla vyvinout z husy velké (*Anser anser*), asijská pak z husy labutí (*Anser cygnoides*). Původně se chovaly na pastvách a využívaly se i jako hlídači (T-AP, 1999). Kur domácí (*Gallus Gallus f. domestica*) pochází pravděpodobně z kura bankivského (*Gallus gallus bankiva*), který se jako první začal chovat v Asii. Pro maso a vejce se v Evropě začala hrabavá drůbež chovat asi v 7. století př. n. l. Z počátku se chovala také pro pobavení z kohoutích zápasů, ve středověku drůbež chovala šlechta. Koncem 19. století se vyvíjely intenzivní chovy a také zájmové výstavní chovy (Zoo Zlín, 2014). Krůta domácí (*Meleagris Gallopavo f. domestica*) pochází ze Severní Ameriky, odkud ji v 15. století přivezli do Evropy španělští mořeplavci. Původ její domestikace není úplně známý, známým předkem je krocan divoký (*Meleagris Gallopavo*). Perlička domácí (*Numida meleagris f. domestica*) pochází z Afriky a její chov je zaměřený spíše na maso, stejně jako u křepelky japonské (*Coturnix japonica*), která byla domestikovaná asi ve 14. století n. l. V současné době se chová nejčastěji pro maso, ale i vejce.

Mezi nejčastěji chovanou vodní drůbeží je husa domácí (*Anser anser f. domesticus*), kachna domácí (*Anas platyrhynchos f. domestica*) nebo pižmovka domácí (*Cairina moschata f. domestica*). Husy se staly od konce 19. století pravidelně chovaným hospodářským zvířetem hlavně na vesnicích, kde měly přístup k volné pastvě. Prodávaly se na trzích a využívaly se pro maso a peří. Kachna domácí pochází z kachny divoké (*Anas platyrhynchos*), nebo-li březňačky. V dávných dobách se věřilo, že kachní maso má vliv na zvýšenou plodnost, v současné době se kachny chovají buď intenzivně pro maso, nebo se divoké loví při honech. Pižmovky pochází z amerického kontinentu a jejich divoká forma žije na stromech. Chovaly se polodivoce a dostaly mnoho jmen, například kachna létavá (podle dobrého letu), kachna rudošská (podle historických dokladů o chovech Indiány), husokachna a podobně. Pro svou dobrou užitkovost se chová hlavně pro maso (Šonka, 2006).

4.4.2 Velikost obývané plochy

Hrabavá a vodní drůbež patří u drobnochovatelů na vesnicích mezi typická hospodářská zvířata. Častý je prodej vajec, i výkrm kuřat pro maso. Kurníky, jako vnitřní prostory, kam se na noc drůbež zahání, jsou samostatné ze dřeva nebo součástí hospodářských stavení. Velikost záleží na počtu zvířat i jejich váze. Podle Tuláčka (2002) se na 1 m² chovají 3–4 slepice střední velikosti. Snášková hnízda uvnitř kurníku slepice většinou sdílí. Rozměry uvádí autor 30 × 35 × 35 cm s tím, že jedno hnízdo slouží 3–4 slepicím. Součástí vnitřního vybavení jsou i prostory pro hřadování, nejčastěji jsou to tyče, které jsou vyvýšené od podlahy. Na metr tyče může usedat 4–5 slepic, kvůli zamezení znečištění jsou tyče od sebe vzdáleny minimálně 30 cm. Tůmová (1994) uvádí délku hřadu pro 1 slepici 25 cm. Navštívený chov ve Svatobořicích-Mistříně (kap. 5.1) využíval hospodářské stavení, jako samostatný kurník pro slepice a holuby. Jednalo se o nezateplenou cihlovou stavbu o dvou místnostech, každá o velikosti asi 3 × 3 m. Ve vstupní místnosti byly dřevěné hranoly – hřady, odstupňované do 3 řad. Podkladem byl pouze beton. Chov drůbeže byl především venkovní, uvnitř stavení byla jedna malá dřevěná budka pro slepice ke snášení vajec. Další prostory pro snášení byly ve stavbě pro nářadí nebo v dřevěné kůlně. Kromě nosnic chovala rodina venku také 10 brojlerových kuřat na výkrm. Prostor s přístřeškem byl oplocený a velký asi 1,5 × 1,5 m.

Variabilita je dobře vidět při intenzivních chovech, kdy se hrabavá drůbež chová v klecích, na podestýlce nebo i kombinovaně na podestýlce s výběhem a liší se také v chovu nosnic, masných plemen nebo kuřat na výkrm. Ještě v roce 1994 připadla v klecovém chovu na dospělé slepici plocha o velikosti 400 cm². Při tříetážovém chovu odpovídala hustota na 1 m² 20–30 slepicím. Podestýlkový chov počítal na 1 m² 10 nosnic a 15–18 kuřat na výkrm. Při výkrmu na roštích byla hustota na 1 m² 25 ks (Tůmová, 1994). Od 1. 1. 2003 se plocha tak zvaných neobohacených klecí zvětšila na 550 cm². V roce 2012 byly tyto klece zakázané a povolené jsou nyní pouze obohacené klece s plochou 750 cm² (Košář, Koželuhová a kol., 2004). Obecné zásady pro ochranu nosnic (Vyhláška č. 208/2004 Sb., § 7) se vztahují na chovy o více jak 350 nosnic. Využitelný prostor pro 1 nosnici musí být nejméně 30 cm široký a 45 cm vysoký, se sklonem maximálně 14 %. Prostor pro hnízdo, které není využitelným prostorem, musí mít výšku alespoň 20 cm. Klec nesmí mít celkovou plochu menší než 2 000 cm². Hřady

musí poskytovat prostor nejméně 15 cm pro nosnici a délka krmného prostoru musí být alespon 12 cm na nosnici v kleci (Vyhláška č. 208/2004 Sb., § 10).

Alternativní chov hrabavé drůbeže zahrnuje několik typů. Nejčastěji jsou to voliérové chovy, chovy na podestýlce a výběhové chovy. Voliérové chovy jsou kombinací podestýlkového a klecového chovu, kdy slepice žijí v několika etážových klecích bez přepážek. Mohou se volněji pohybovat, mávat křídly, pokud jim to hustota osazení dovolí, nebo se na vhodných místech popelit. Podle směrnice EU je hustota chovu 12 nosnic na m² (Směrnice EU 1999/74 EC), podle autorů Ledvinky, Zity a kol. (2009) 18 nosnic a podle Košaře, Koželuhové a kol. (2004) to může být až 20 nosnic na 1 m².

Chovy na podestýlce jsou halové chovy bez venkovního přístupu, kdy je hustota nosnic asi 9 na m² a 7 na m² u plemen chovaných pro maso. Podestýlkový chov se uplatňuje i pro intenzivní chovy krůt. Krocani se většinou chovají po 15 ks a 1 zvíře by pro sebe mělo mít prostor 1,5 m². Výkrm perliček je nejčastěji v halách na podestýlce, po maximálně 300 ks, hustota na 1 m² 16 ks. Japonské křepelky se chovají v klecích, na 1 křepelku připadá asi 240 cm². V klecích se chovají po 10 ks. Při výkrmu v kleci je prostor ale už jen 120 cm².

Výběhové chovy mají vnitřní prostory řešeny stejně jako podestýlkový chov, navíc je možnost přístupu ven. Na m² se většinou počítá se 4 zvířaty (Ledvinka, Zita a kol., 2009). Intenzivní výběhové chovy s větší hustotou zvířat počítají ve výběhu s 2,5 m² na nosnici, menší chovy (s počtem zvířat do 2 000 ks) až s 10 m² (Košař, Koželuhová a kol., 2004). Povolená hustota podle současné platné legislativy pro alternativní systémy chovů je 9 nosnic na 1 m². Na 1 nosnici musí připadat nejméně 250 cm² prostoru se stelivem (Vyhláška č. 208/2004 Sb., § 8).

Chovy brojlerových kuřat ve vyhlášce konkrétněji prostorově popsány nejsou, kromě požadavku na chovatele ve vedení dokumentace o chovu při hustotě větší jak 33 kg/m² (Vyhláška č. 208/2004 Sb., § 11a).

Do alternativního typu chovu bych zařadila i zájmový chov drůbeže, protože se taková drůbež nejčastěji chová ve výbězích a i když vedlejším produktem mohou být vejce nebo maso, chová se zároveň pro výstavní účely a způsob chovu není intenzivní nebo klecový. Legislativní úprava zájmového chovu v České republice není k dispozici.

Minimální standardy pro chov vodní drůbeže jsou obecně zmíněny v § 6 vyhlášky č. 208/2004 Sb. Velikost skupiny musí být taková, aby nevedla k poruchám chování nebo poraněním a musí být splněny požadavky na prostředí, s ohledem na věk, pohlaví, živou hmotnost, zdravotní stav a potřebu volnosti pohybu a projevů normálního sociálního chování daného druhu. Vodní drůbež se nejčastěji chová na podestýlce, s přístupem k vodní nádrži. Pro husy uvádí Příkryl (1997) plochu maximálně 2 zvířat na 1 m². Autoři Ledvinka, Zita a kol. (2009) uvádí pro chov kachen ideální hustotu 3 zvířat na 1 m² a doporučují chovat maximálně 250 ks zvířat. Kachny se v České republice chovají nejčastěji na maso nebo peří. Nejběžnějším plemenem využívaným v malochovu i velkochovu je kachna pekingská a pižmovka domácí. Tůmová (1994) zmiňuje kromě chovu na podestýlce také roštové a výběhové chovy. Při chovu na podestýlce se na 1 m² chovají asi 3 kachny, u roštového chovu až 4 kachny na 1 m². Snášková hnízda mají mít velikost 30 × 35 × 40 cm (4 kachny na 1 hnízdo). U suchého výběhu je plocha větší než u vodního. Na 1 m² připadá 2–3 kachen, ve vodním výběhu 1 kachna. Výkrm probíhá na podestýlce při hustotě 6 kachen na 1 m². Kachny u majitelů ze Svatobořic Místřína (kap. 5.1) byly chované venku na společném výběhu se slepicemi. Od slepic byla oddělená kachna s mláďaty na prostoru velkém 2,5 × 1,5 m (d × š). Existuje i tzv. kaprokachní hospodářství, založené na chovu kachen na rybnících. Kachny při něm zbavují rybník škodlivého porostu a loví slabé nebo nemocné ryby. Ryby mohou využít kachní potravu. Takto jde chovat až 300 kachen na 1 ha (Brouček, 2011).

Tabulka 3 – Příklady hustoty obývané plochy drůbeže

Hrabavá drůbež	Zdroj	Hustota na 1 m²
Drobnochov slepic	Tuláček (2005)	3–4 slepice
Klecový chov slepic	Tůmová (1994)	20–30 slepic
Podestýlkový chov nosnic	Tůmová (1994)	10 nosnic
Podestýlkový chov nosnic	Ledvinka, Zita a kol. (2009)	9 nosnic
Podestýlkový chov nosnic	Brouček (2011)	7 nosnic
Výkrm kuřat	Tůmová (1994)	15–18 kuřat
Voliérový chov nosnic	Směrnice EU 1999/74 EC	12 nosnic
Voliérový chov nosnic	Brouček (2011)	7–8 nosnic
Voliérový chov nosnic	Ledvinka, Zita a kol. (2009)	18 nosnic
Voliérový chov nosnic	Košář, Koželuhová a kol. (2004)	20 nosnic
Chov krůt	Brouček (2011)	hmotnost do 34 kg
Chov perliček	Ledvinka, Zita a kol. (2009)	16
Chov perliček	Brouček (2011)	8–12
Chov japonských křepelek	Ledvinka, Zita a kol. (2009)	4
Alternativní chov	Zdroj	Hustota na 1 m²
Alternativní chov	Vyhláška č. 208/2004 Sb.	9
Chov hus	Přikryl (1997) i Brouček (2011)	2
Chov kachen	Ledvinka, Zita a kol. (2009)	3
Podestýlkový chov kachen	Tůmová (1994) i Brouček (2011)	3
Roštový chov kachen	Tůmová (1994)	4
Výkrm kachen	Tůmová (1994)	6

4.4.3. Mikroklima vnitřního ustájení

Optimální teplota, relativní vlhkost nebo výška podestýlky jsou stanoveny především ve velkých chovech. U drobnochovatelů jsou vnitřní prostory pro drůbež brány jako dočasný prostor pro noční nebo zimní čas. Na vesnicích nebo v malých městech se drůbež chová celoročně venku, často vyhledává místo pro odpočinek nebo úkryt sama, bez zásahu majitelů. Jako podestýlky se využívají hobliny, sláma nebo písek. Z návštěv chovů to byly ale i piliny nebo pouze betonový podklad. Za tímto účelem by bylo zajímavé navštívit chovy ve všech ročních obdobích, moje návštěvy proběhly v létě, kdy majitelé vnitřních zařízení kurníku a budov příliš nevyužívali. V zimním období se podle majitelů drůbež více zdržuje ve staveních, proto jim více a častěji nastýlají podestýlku, v případě velkých mrazů ji zavírají do rozměrově menších staveních, kde je snazší udržet teplo. Přítápěné místo bylo vyhrazeno pouze pro kachní mláďata v Ivanovicích (kap. 5.5), ostatní majitelé přítápění v zimě nevyužívali.

Při intenzivním chovu drůbeže je kromě dodržování teplot (přítápění, ventilace) a udržování podestýlky nebo hygieny na roštovém podkladu, důležitým faktorem ovlivnění světelného režimu. Systému umělého osvětlení se věnuje z důvodu snášky vajec velká pozornost. Tůmová (1994) doporučuje intenzitu světla snižovat i kvůli častému kanibalismu a jako vhodnou barvu doporučuje bílé nebo nažloutlé světlo. Červené světlo může kanibalismus také mírnit. Světelný režim by měl být podle autorky minimálně 14 hodin a maximálně 17 hodin denně. Z těchto doporučení vychází i další autoři (Ledvinka, Zita a kol., 2009), kteří stanovují takový světelný cyklus pro všechny typy chovů.

Vyhláška č. 208/2004 Sb. stanovuje pro chov nosnic 24hodinový režim světla s dobou tmy trvající 1/3 tohoto času (§ 7). Pro chov kuřat na maso je stanoven 24hodinový režim s dobou tmy alespoň 6 hodin, kdy musí být zajištěna alespoň jedna nepřetžitá doba tmy trvající 4 hodiny. To znamená 18 hodin světelného režimu, 4 hodiny nepřetržité tmy a 2 hodiny tmy libovolně stanovené v průběhu 24 hodin (§ 11). Vnitřní teplota ustájení je pro chov kuřat na maso při větším osazení než 33 kg/m² stanovena tak, aby nepřesáhla vnější teplotu prostředí o 3 °C, pokud tato vnější teplota ve stínu překračuje 30 °C (§ 11a). Chov kuřat je tedy možný při vnitřních teplotách vyšších, než jaké doporučují například autoři Ledvinka, Zita a kol. (2009) pro chov dospělé drůbeže, tedy 20–22 °C.

Podestýlkové chovy vodní i hrabavé drůbeže vrství podkladový materiál do výšky 10–20 cm. V intenzivních chovech se využívají hobliny, sláma nebo i písek. Malochovy mohou materiál nastýlat do výšky 5 cm, u drobnochovatelů bývá podklad velmi různorodý, například sláma, piliny, ale také jen beton bez podestýlky. Relativní vlhkost v kurníku nebo v kachníku by měla odpovídat hodnotám 60–75 % (Tůmová, 1994).

4.4.4 Možnost volného pohybu

Chov ve skupině v hale s okny nebo bez oken, kde alespoň jednu třetinu podlahy tvoří podestýlka z hoblin, slámy, písku a podobného materiálu je pro drůbež z hlediska welfare a standardů Evropské Unie jednoznačně přirozenější než chov klecový. Mávání křídel, hrabání, popelení se a vyzobávání zbytků potravy ze země patří k přirozeným projevům drůbeže. Velká koncentrace pohybujících se zvířat paradoxně způsobuje horší pracovní podmínky pro ošetřovatele, náročnější hygienickou údržbu, zvýšený výskyt parazitů a další nevýhody z hlediska produkce vajec. Chov menších skupin je méně stresový, než velkých skupin v hale. Střídání prostor pro výběh a vnitřní prostory omezuje množení cizopasných organismů. Výhody menších chovů jsou z hlediska pracovních podmínek ošetřovatelů, i kontroly a ošetřování zvířat méně zatěžující než intenzivní chovy (Košář, Koželuhová a kol., 2004).

Drobnochovatelé ve Svatobořicích Místříně i v Ivanovicích (kap. 5.1 a 10.5) poskytovali hlavně slepicím velký prostor. V prvním případě o délce 50 metrů, ve druhém téměř neomezený prostor po celém pozemku. V oploceném výběhu byly chované krůty, kuřata na maso, kachny a husy. Dospělé krůty se podle vyhlášky č. 208/2004 Sb., § 6, ani v kleci chovat nesmějí. Omezený pohyb v menším oploceném výběhu měly u rodiny Buchlovských ve Svatobořicích Místříně kachny kvůli křehčímu masu a v Ivanovicích byly na mobilním oploceném prostoru na louce chované husy. Voda pro vodní drůbež nebyla vždy k dispozici. Hnízda pro snášení vajec volně se pohybující drůbeže byla umístěna v klidnějších částech pozemku, drůbež byla naučená je využívat, takže majitelé sběr nepovažovali za pracný. Při hodnocení technologických systémů chovu nosnic byly konvenční klecové chovy v porovnání s výběhovými chovy hodnoceny nejhůře z hlediska uplatnění přirozeného chování drůbeže. Nejlépe při zohlednění zdravotní stránky, hygieny prostředí, kvality produktu a pracovních podmínek (Košář, Koželuhová a kol., 2004).

4.4.5 Přístup k přirozené potravě a pastvě

Tento faktor vždy souvisí se systémem chovu, proto jej nelze naplnit při intenzivním klecovém chovu drůbeže, která je zaměřena na vysokou produkci při úsporném využití prostor. Podobně omezený přístup k přirozené potravě nebo pastvě mají i zvířata na podestýlkovém nebo ve voliérovém chovu. Chovy tohoto typu jsou pouze halové, bez možnosti přirozené pastvy. Výběhové chovy jsou z ekonomického hlediska výhodné, protože při dostatečně velkém výběhu si drůbež vyhledá většinu potravy sama. Drobnochovatelé dokrmují i kuchyňskými zbytky, v zimním období je základem krmení krmná směs a pokud jsou k dispozici, tak pak i okopaniny, mrkev, zelená píče nebo krmné šroty (Šonka, 2006). Drůbež chovaná pro maso je krmena krmnými směsmi. Systémy výkrmu bývají různé podle druhu a věku, krmivo je speciální v období snášek i mimo ně (Brouček, 2011).

Hrabavá drůbež měla u navštívených majitelů volný prostor a tím pádem i přístup k pastvě, kromě krůt. Vodní drůbež měla prostory omezené a většinou byla držena v oplocených prostorách, v Ivanovicích (kap. 5.5) ve voliérách, kam nezasahovalo z důvodu zástavby přirozené světlo. Krmivem byla nejčastěji zelená píče, kuchyňský odpad a krmná směs. Drůbež na výkrm byla krmena krmnými směsmi. Majitelé ze Svatobořic Mistřína (kap. 5.1) krmili krmivem s růstovými a antibiotickými přísadami. Před porážkou dodržují asi 30denní lhůtu pro metabolické odbourání těchto látek z těla. Podle majitelky je takové krmení běžné. Krmné směsi s růstovými přísadami používal pro brojlerová kuřata i údržbář z AGRA Žádovice (kap. 5.3).

4.5 Chov skotu

4.5.1 Počátky chovu

Chov skotu na našem území začal pravděpodobně s příchodem keltských kmenů asi 400 let př. n. l. Z polodivokého keltského skotu vznikla křížením nejspíše i původní česká červinka. Jejím předkem mohl být krátkorohý tur *Bos taurus brachyceros europaeus* (Svaz chovatelů českého strakatého skotu, 2008). Tur domácí (*Bos taurus*) vznikl z tura divokého (*Bos primigenius*) a první záznamy o domestikaci pochází z 9.–10. století. Počátky domestikace skotu u nás nejsou úplně jasné. V 17. století se do Čech skot dovážel také ze zahraničí, postupně docházelo k dalšímu šlechtění a v 19. století i k lepší organizaci a záznamům z chovů. Později se dovoz ze zahraničí omezoval. Plemenářské postupy umožnily vznik červenostrakatého skotu, který je v dnešních chovech ceněný pro svou kombinovanou užitkovost. Asi v 50. letech 20. století se zvířata ze systémů menších chovů koncentrovala do velkochovů. V období kolektivizace, kterou řídila Komunistická strana Československa, docházelo k chovu nového typu skotu, takže se křížil nejčastěji český strakatý skot se zahraničními plemeny (ayrshirský skot, švédský červenobílý skot, dánský červený skot, později i červený holštýnský skot). Vznikala tak dojná a masná kombinovaná plemena. Kromě tržních účelů se v současné době rozšiřuje ekologický druh chovu, který není tolik zaměřen na produkčnost zvířat, bere v úvahu pastevní systém hospodaření a životní pohodu zvířat (Zootechnika, 2015).

4.5.2 Velikost obývané plochy

Technologie ustájení skotu patří mezi nejmodernější v systému chovu hospodářských zvířat. Chovatelé pro inovaci zařízení často žádají o evropské dotace, jako například chov GenAgro z Říčan u Brna (kap. 5.7), který provozuje velkochov hospodářských zvířat, z toho 2 231 kusů skotu. Krávy, plemene český strakatý skot, byly chované v zastřešeném prostoru, který se skládal z jednotlivých nastlaných boxů (lože) a z roštového prostoru, kde se zvířata volně pohybovala. Boxy byly o rozměrech asi 1,5 × 2,5 m (š × d). Středem procházela hnojná chodba s roštovou podlahou. Celkové rozměry budovy se mi nepodařilo zjistit, GenAgro chová přes 700 dojnic a ty jsou kromě této polootevřené budovy ustájeny i v porodně, kde byly pro zvířata zřízeny

kotce o různých rozměrech, minimálně 3×3 m. V kotcích byla skupinově chovaná i odrostlejší telata. Dospělá zvířata byla chovaná vždy skupinově. Z budovy vedla přeháněcí ulička do uzavřené dojírny. Šířka uličky odpovídala šířce 2 zvířat, asi 2 m.

Minimální plocha pro ustájení krav stanovená vyhláškou č. 208/2004 Sb. odpovídá 5 m^2 na zvíře, pro plemenného býka je to 16 m^2 (o hmotnosti do 1 000 kg). Rozměry loží (boxů) $1,1 \times 2,3$ m (š \times d). Příkryl (1997) uvádí pro dojnice rozměry boxového lože minimálně $1,1 \times 2,2$ m (š \times d). Kotec, kde je možné chovat skot pro výkrm má mít plochu $2,3 \text{ m}^2$ pro 15–18měsíční zvířata. Býky na výkrm chovala například rodina v Ivanovicích (kap. 5.5), která chovala dva v kotci o velikosti 3×4 m. Do 6 měsíců jsou chovaní volně ve stáji, starší zvířata byla uvazovaná kvůli bezpečnosti pracovníků a rodiny. Legislativa udává minimální rozměry vazného ustájení při hmotnosti zvířete 550–650 kg šířku 1,15 m a délku 2,5 m (Vyhláška č. 208/2004 Sb.). Dvě jalovičky byly ustájené volně v kotci o rozměru asi 3×3 m. I když je vazné ustájení zakázáno, může být podle Nařízení komise č. 889/2008 udělena v malých podnicích výjimka. Tuto výjimku uděluje v České republice například společnost Biokont.

Šarapatka (2005) uvádí minimální požadavky na plochu vnitřního ustájení v ekologickém zemědělství podle hmotnosti zvířat. Pro užitkový skot o hmotnosti do 350 kg je to například 4 m^2 na zvíře, pro býka až 10 m^2 . Takto uváděná plocha odpovídá i požadavkům Nařízení komise (ES) 889/2008. Box pro volné ustájení uvádí Šarapatka (2005) o délce 1,7–1,9 m a šířce 0,85–0,95 m při hmotnosti zvířete od 300–500 kg. Konopásek a Wiederman (1994) vysvětlují důležitost technického řešení boxu z hlediska welfare, protože krávy leží 10–13 hodin denně a několikrát za den vstávají. Box musí umožnit volný pohyb hlavy a těla v prostoru, musí mít měkkou podlahu i dobrou oporu. Čelní zábrana by neměla být nižší než 0,8 m a od zadní části boxu minimálně 2,1 m. Zábrana pro šíji by měla být nastavitelná v rozmezí 0,9–1,15 m. Tyto parametry se uplatňují v chovech vyššího počtu zvířat, v domácích chovech se zvířata chovají většinou skupinově, pokud se nejedná o vykrmovaná zvířata, a majitelé využívají ustájení v kotcích, namísto boxů.

4.5.3. Mikroklima vnitřního ustájení

Stájové chovy při využití volné boxové technologie mohou prostředí a životní podmínky zvířat zlepšovat hlavně suchou a čistou podestýlkou, zaváděním kartáčů, jako drbadel, vhodným umístěním napajedel a jejich vyhřívání v zimním období a dbát na optimální teploty a vlhkost při nepříznivém počasí (Příkryl, 1997). Chov krav v Říčanech u Brna provozoval systém chovu celoročně v polootevřené budově. Optimální teploty si zvířata udržovala sama a nikdy nebyla zaznamenána zvláštní potřeba doplnění krmiva navíc, ani úhyn z tepelného šoku. Toto potvrzuje také zkušenost venkovních pastevních systémů, při kterých jsou zvířata odchovávaná venku zdravější a přizpůsobivější. Zajímavostí je odchov telat v zimním období. Šarapatka (2005) vysvětluje u přežvýkavců rychlejší metabolismus a vyšší potřebu ochlazování, proto nejsou nízké teploty pro skot nevyhovující.

Optimální stav vnitřního stájového prostředí by teplotně neměl přesahovat 22 °C a relativní vlhkost by optimálně neměla přesahovat 70–75 % (Příkryl, 1997). Prostory musí být dostatečně větrané, což lze docílit například hřebenovým větráním, který používal velkochov v Říčanech u Brna (kap. 5.7). V navštívených chovech skotu žádný z majitelů stáje tepelně neizoloval, nevyužíval krycí plachty ani protiprůvanové sítě. Jako podestýlkový materiál byl v Říčanech použitý separát z kejdy, vápence a slámy, samotná sláma se k podestýlání skotu téměř nevyužívala. Středová roštová podlaha byla mechanickým roštem 2 × denně odklizená. V domácím chovu v Ivanovicích (kap. 5.5) se k podestýlání využívala denně sláma. Přístup k přirozenému světlu měla zvířata obou chovů, ale bez pastevního přístupu v Říčanech neměla celoplošně pod přístřeškem přístup ke slunečnímu svitu, takže krávy byly z velké části chované hlavně ve stínu. Na přímé denní světlo se dostaly pouze dojnice při cestě uličkou do dojírny.

4.5.4 Možnost volného pohybu

I přes zákaz trvalého vazného ustájení lze na tento systém chovu stále získat výjimku a zvlášť vykrmovaná zvířata v malochovech se uvázaná, z hlediska bezpečnosti, chovají. Rodina v Ivanovicích chovala do stáří 6 měsíců volně v kotci 2 býky, později zvířata uvazovala. Jalovičky byly chované na pastvě. Ekologické hospodaření z podstaty umožnit naplnění přirozené potřeby zvířat na prostor a pohyb zakazuje trvalé ustájení v uzavřených prostorách. Pastevní systém chovu se častěji využívá pro masná plemena

skotu. Pomalu narůstajícími požadavky na uplatnění welfare hospodářských zvířat se do legislativy zařazují také technologie volného chovu dojných nebo kombinovaných plemen (Šarapatka, 2005). Vzhledem k tomu, že ve vyhlášce č. 208/2004 Sb. jsou stále zmíněny i minimální rozměry pro vazné ustájení krav, je třeba s tímto typem chovu v podmínkách současného hospodářství stále počítat. Hierarchii stáda lze udržet i při volném boxovém ustájení, kde se krávy chovají volně a jejich denní režim se skládá z cyklu krmení, dojení a odpočinku. V současné době tento typ chovu splňuje podmínky welfare ustájení skotu. Velkochov GenAgro v Říčanech (kap. 5.7) tento systém ustájení dojnic provozoval. Jednalo se o zastřešenou budovu s vnitřním vybavením s podmínkami venkovního prostředí, s výjimkou přístupu k pastvě.

4.5.5 Přístup k přirozené potravě a pastvě

Skot patří mezi zvířata s převahou digestivního chování, to znamená, že většinu času konzumuje potravu a tráví ji. Předkové skotu byli zubří (*Bos primigenius*) a k jejich domestikaci došlo nejspíš už před 9 000 lety na různých místech Afriky a Asie. V rozvojových zemích se skot využívá k práci, je zdrojem financí a jeho chov není zaměřen převážně na maso a mléko jako v Evropě nebo USA. Tradiční pastevní chovy dobytka se zachovaly v místech, které tomu geologicky a klimaticky vyhovují, především v horských a podhorských oblastech (Šarapatka, 2005), ale i v případech, kdy to plocha dovoluje, majitelé velkých chovů volí spíše stájové systémy.

V tradičních chovech jsou typickým krmivem silážované krmné směsi, které si navštívená společnost GenAgro (kap. 5.7.) produkovala sama. Farma v Ivanovicích chovala jalovičky na pastvě, vlastněné pozemky byly velké asi 20 ha. Podle Šarapatky (2005) ovlivňuje chování skotu celkově i cyklus krmení. Krávy využívají i noční pastvu, pást se začínají brzy ráno a odpoledne většinou tráví a odpočívají, v podvečer se znovu pasou a navečer odpočívají. Konkurence v krmení není tak silná jako u krmných zvířat konzervovanou směsí, proto se zvířata nenahánějí a jsou klidnější. U navštívených majitelů bylo krmivo například ječmen, oves, kukuřice, ale i vločky, otruby, šrot, mláto a seno. Při dojení se krávy lákaly na slad nebo melasu.

5 PRAKTICKÁ ČÁST

5.1 Rodina Buchlovských, Svatobořice-Mistřín

návštěva 17. 6. 2015, 11 h

Chov mi ukázala paní Buchlovská. Rodina chová králíky, drůbež (slepice, brojlerová kuřata, kachny a holuby). Zvířata chová pro vlastní užitek, občas prodává vejce nebo maso.

Rodina chová králíky užitkově pro maso. Králíkárna byla umístěna v hospodářské části velkého rodinného domu. Z hygienických a zdravotních důvodů králíci nikdy prostor králíkárně neopouštěli. Samice s mláďaty a také samci byli chováni odděleně. Po odstavení byla mláďata chovaná skupinově. V chovu byli tři samci a čtyři samice, z toho jedna samice s čerstvě narozenými mláďaty a jedna s odrostlými. V samostatném kotci bylo asi 10 odstavených králíčat. Králíci byli chováni ve 2 králíkárnách o 3 etážích. Každá klec o rozměru 150 × 100 × 0,75 cm (d × h × v), s hlubokou slámovou podestýlkou, která se měnila 1 × týdně. Odstaveným králíčatům i dospělým králíkům byly navíc k dispozici dřevěné kotce vytvořené jako menší výběh na zemi. Podkladem byla podestlaná sláma, rozměry různé, minimálně 1 × 1 m. Hospodářské stavení bylo cihlové, zároveň bylo místem pro uskladnění krmiva a slámy. Ve stavení byla menší okna, kterými proudil vzduch, ale ne dostatek světla. Vzduch byl cítit čpavkem. Podle majitelky jsou teplotní podmínky ve stavbě konstantní, protože v létě je ve stavení chladněji a v zimě si zvířata vytvářejí mikroklima a netrpí mrazem. Rodina krmila suchým senem, granulovaným senem, občas doplňovala krmivo vitamíny a na podzim mrkví (při podávání mrkve majitelé omezovali vodu).

Zázemí pro slepice a holuby bylo v jiné cihlové stavbě o dvou místnostech. Na zemi byla jedna dřevěná budka pro slepici ke snášení vajec. Podlaha neměla žádnou podestýlku a byla znečištěná od výtrusů. Čištění podle majitelky probíhalo 1 × za několik týdnů. Ke stavbě patřila zahrada, která z velké části sloužila jako výběh pro slepice a kachny. Velikost přibližně 50 × 5 m (d × š). V polovině se rozšiřovala až na 10 m. Drůbež využívala asi 20metrového prostoru, nejvíce se zdržovala u stavby, kde byla voda a krmivo. V zadní části zahrady byla postavena cihlová stavba, původně určená pro hospodářské nářadí. Nyní využívaná také k uložení sena, slámy a také jako

místo pro snášení vajec. Vedle stavby bylo hnojiště, kde drůbež hrabe a vyzobává. Rodina chovala více jak 20 slepic, 5 pižmavek domácích a 10 brojlerových kuřat. Kachny měly k dispozici nízko vanu s vodou o průměru 1 m. Byly krmeny zeleným krmivem a jejich výběh byl záměrně oddělený a menší, aby se pohybovaly co nejméně a měly křehčí maso. Rozměry výběhu byly asi 2,5 × 1,5 m (d × š). Kachny měly k dispozici dřevěný přístřešek podložený peřím a slámou. V době kvokání se slepice přemisťují do dalšího stavení, dřevěné kůlny, která byla oddělená od ostatních zvířat. Brojlerová kuřata byla chovaná na oploceném prostoru 1,5 × 1,5 m pod přístřeškem. Kuřata byla krmena speciálním krmivem s přidavkem růstové složky a antibiotik. Veškerá drůbež žila převážně venku na dostatečném prostoru, zvířata na sebe viděla, oddělená byla pouze plotem. Do denního režimu zvířat majitelé zasahovali jen krmením, odebíráním vajec a výměnou vody. Drůbež mohla bez obtíží uplatňovat veškeré etologické a biologické potřeby.

5.2 JAVE PORK, a.s. Milotice

návštěva 17. 6. 2015, 12.15 h

Chov popsala zootechnička, paní Adamcová. Firma před rokem ozdravila chov prasat novým dánským plemenem DanBred. O provoz se stará vedoucí pan Bláha, který přijel v den mé návštěvy až na konci rozhovoru. Do provozu tohoto typu chovu jsem se kvůli zvířecí karanténě v den mé návštěvy nemohla podívat.

Chov disponuje asi 200 ks zvířat chovaných halově. Společně se selaty to je více, přesná čísla paní Adamcová k dispozici neměla. Prasata byla chovaná skupinově i individuálně. Zapuštěné prasnice mají individuální kotec, po asi měsíci jsou chované skupinově po 30 ks. Veškeré rozměry podle paní Adamcové vycházejí ze směrnice Evropské unie. Porodnu prasat tvoří individuální boxy, kde je pro prasnici prostor pouze na pohyb dopředu, dozadu a pro ležení. V tomto kotci jsou s ní i selata. Ta se po odstavu chovají ve skupině po 10–12 po dobu 47 dní (při hmotnosti 7–30 kg). Selata určená na výkrm se chovají skupinově 110–115 dní (při hmotnosti 25–115 kg). Venkovní výběh se v tomto typu chovu nepoužíval. Závod chystal stavbu nových přeháněcích uliček. Chov využíval celoroštovou podlahu (bez podestýlky). Pod rošty je vana na výkaly, které se zátkou vypouští do společné jímky. Čištění probíhá podle potřeby (asi 1 × týdně). Klimatické podmínky uvnitř haly odpovídají podmínkám

venku, využívá se pouze ventilace, v zimě se prostor vytápí. Možnost sprchování prasat se nevyužívalo. Krmení probíhá 1 × denně (krmné směsi KPK, KPP), selata se krmí 5 × denně (ČOS, A1) a selata na výkrm 3 × denně. V podniku nechovali žádné samce, využívají pouze umělou inseminaci.

5.3 AGRO Žádovice s.r.o.

návštěva 17. 6. 2015, 13.45 h

Majitelem chovu prasat je pan Jaroslav Kopecký. Chov přibližně 75 prasat na výkrm, plemene bílé ušlechtilé. Majitel nakupuje vždy na jaře mladá selata, která vykrmí a prodává zájemcům o domácí zabíjačku. Chov je z pohledu majitele prodělečný a uvažuje o jeho zrušení. Hospodářská budova, ve které prasata žila byla starší, dělená na několik místností. V jedné místnosti byla v kotci po dvou skupinách chovaná odrostlejší selata asi o 12 kusech. Rozměry kotce byly 7 × 3 m (d × h). Zvířata byla chovaná na podestýlce, která se měnila každý den. Dospělá zvířata byla chovaná v kotcích podobných rozměrů jako kotce pro selata. Výběh o rozměru asi 5 × 5 m byl z betonu a využíval se jen občas a pouze pro selata. Voda pro zvířata byla velmi znečištěná. Krmení krmnou směsí probíhalo 1 × denně.

Ve stavební buňce choval údržbář i brojlerová kuřata pro vlastní potřebu na maso. Prostor o rozměru asi 2 × 2 m (d × h) měl nedostatečnou ventilaci (pouze jedno menší okno) a vzduch uvnitř byl dusný. Podlaha byla pokrytá tenkou vrstvou pilin, misky s vodou byly znečištěné. Jako krmení používal pouze krmných směsí s růstovými přísadami.

5.4 Jakub Doležal, Troubsko

návštěva 19. 6. 2015, 9 h

Majitel Jakub Doležal provozuje hospodářství s rostlinnou výrobou a zaměřením na chov koz. Hospodaří na pozemcích svého otce a dědečka. Všichni členové rodiny se na chodu hospodářství podílí. Kromě chovu koz a drůbeže pěstuje majitel brambory, píce a zeleninu. Provozuje prodej svých výrobků tzv. ze dvora. Jedná se o prodej přebytků z hospodářství majitele, který legislativně upravuje zákon 166/1999 Sb., veterinární zákon § 27a a vyhláška č. 289/2007, o veterinárních a hygienických požadavcích na živočišné produkty, které nejsou upraveny přímo použitelnými předpisy Evropského společenství.

Majitel chová 8 koz plemene hnědá krátkosrstá, bílá krátkosrstá a křížená plemena. Původně dřevěný přístřešek byl přestavěn a plnil funkci stáje pro kozy, které zde skupinově žijí na hluboké slámové podestýlce, která se vyváží 2 × ročně. Stáj měla rozměry 3 × 6 m (š × d). Členitý travnatý výběh, který navazoval na stáj, měl přibližné rozměry 10 × 15 m. Zimní období tráví kozy většinou ve stáji, možnost volného pobytu venku ale mají celoročně. Při velkých mrazech se zvířata přemísťují do stodoly. Majitel přesto upřednostňuje, aby kozy nepříznivé podmínky v nezateplené stáji vydržely přirozeně samy, jsou pak odolnější. Důsledně ale dbá na udržení sucha, protože kozám vadí spíše vlhko než mráz.

Krmení si majitel pěstoval sám. Krmí 3 × denně. V létě zeleným krmivem (vojtěška, trávy), v zimě senem a silážovanými cukrovými řízky z cukrové řepy. Při dojení přidává pšenici a ječmen, aby zvířata zabavil. Kozy byly u tohoto majitele především krmeny, spásaly minimálně.

Chov je pod veterinárním dohledem. Odebírají se vzorky pro testy na tuberkulózu, brucelózu, encefalitidu a jiné nemoci. Jednou ročně jsou kozy odčervované (jaro). Kontrola ze Státní veterinární správy chodí asi 2 × ročně, vždy ohlášeně. Majitel sám provádí úpravu paznehtů 2 × ročně (jaro, podzim).

5.5 Jiří Bublík, Ivanovice

návštěva 19. 6. 2015, 12.45 h

Rodinné hospodářství, provozující tzv. prodej ze dvora. Rodina chová skot, prasata, koně, králíky, drůbež (slepice, krůty, brojlerová kuřata, kachny, husy, holuby) a kozy. Chovem mne provázela paní Blanka.

Středně velký chov zvířat, na internetových diskuzích popsany také jako necertifikovaný biochov. Relativně malá plocha pro stáje byla kompenzovaná pozemkem o velikosti cca 20 ha, který se skládal z pastvin a z pozemků pro rostlinnou produkci k výrobě vlastního krmení (například ječmen, vojtěška, zelenina). Ve dvoře se nacházely stáje ve starších budovách. V první stáji byla odchovávaná kachňata na podestýlce. Prostor byl velký asi $1,5 \times 1,5$ m. Vedle se nacházela stáj o velikosti asi 3×4 m s chovem krmných býků. Ti byli chováni na slámě, která se měnila 1 \times denně. Býci byli vykrmováni bez přístupu na pastvu, do 6 měsíců jsou chováni volně ve stáji, starší zvířata se uvazují kvůli bezpečnosti majitelů a rodiny, která se na chodu hospodářství podílí. Rodina chovala 2 býky na výkrm a 2 jalovičky plemene červenostrakatý skot. Krmením byl šrot, mláto, zelené krmivo a seno. Stáj pro jalovičky byla o rozměru asi 3×3 m. Při mé návštěvě byly na pastvě, společně se 2 kozami a mladým kozlem. Majitelé kozy na pastvě uvazují, pouze mladého kozla nechávají volně. Kozy jsou křížená plemena kozy bílé krátkosrsté a hnědé krátkosrsté. Stáj byla velká přibližně $1,5 \times 1,5$ m, s přehrazením pro oddělení kůzlete.

Prasata byla chovaná skupinově pouze ve stáji, bez přístupu do výběhu nebo na pastvu. V době návštěvy bylo 7 selat krmných na porážku. Ve stáji bylo přítomné, selata čekala na vykydání, podklad byl bez podestýlky a viditelně vlhký. Prostor pro prasnici byl oddělený a byl velký 2×2 m, pro selata byla plocha stáje ve tvaru písmene L, přibližně 3×3 m velká.

Před vchodem do stáji pro prasata stála 2etážová králíkárna, každá etáž o 3 klecích. Králíci byli chováni pouze v klecích králíkárně, za každého počasí a roční doby. Každý kotec byl o velikosti 100×80 cm (d \times h). Součástí bylo také kотиště pro zapuštěné samice. Nejčastěji chovaná plemena byla německý obrovitý strakáč a kalifornský bílý. Chov králíků byl o 6 samicích, 2 samcích a asi 30 mládětech. Krmením bylo nejčastěji seno, ječmen, oves, občas ovoce a zelenina, pravidelně 2 \times

denně. Naproti králíkárně se nacházely voliéry pro kachny, husy, slepice a krůty. Tyto části chovu byly sice prostorné, ale bez přístupu slunečního světla.

5.6 Český svaz chovatelů králíků Křenovice

návštěva 20. 6. 2015, 9.30 h

Ukázka chovu užitkových králíků i výstavních plemen ze zájmového chovu a dalších prostor hospodářství. Následovala velmi rychlá návštěva chovu krav a ukázka dojného zařízení.

Pavel Varta je předseda základní organizace Českého svazu chovatelů v Křenovicích u Brna a společně s bývalým předsedou základní organizace ve Vážanech, panem Milanem Friedlem, zodpovídali otázky o zájmovém chovu králíků se zaměřením pro výstavní účely. Životní podmínky užitkového králíka a chovného výstavního králíka se neliší. Chovný králík musí být uvyklý na kontakt ze strany majitele i posuzovatele na výstavě, péče se věnuje srsti, čistým boltcům a očkování. Výživa i prostor obývaného boxu jsou totožné.

Milan Friedl chová králíky v kotcích v králíkárně. Rozměry standardně používaného kotce jsou 120 × 80 × 50 cm (d × h × v). Součástí kotce je kotcí budka o rozměru 25 × 30 × 20 cm. Chovatel má plemeno bílopesíkatého králíka, standardu do 4 kg. V chovu byly 4 samice a 2 samci. Králíci neměli přístup do výběhu, do ohrazeného výběhu občas vypouští mláďata. Po odstavení jsou mláďata pro výstavní účely chovaná odděleně. Podestýlka byla měněná v létě 1 × za týden, v zimě přibližně 1 × za 10 dní. U výstavních zvířat dbá na to, aby nezůstávala příliš na slunci kvůli přebarvení srsti, což je pro vzorník posuzování nežádoucí. Plemena vystavuje asi do 3 let, pak králíky přerazuje do standardního užitkového chovu. V chovu je samice připouštěna za 8 neděl po porodu. Toto urychlení se děje kvůli potřebě samice více žrát, aby nabrala síly, což není žádoucí kvůli ztučnění vaječníků, při kterém selhává další připouštění samice. Králíci u pana Friedla nemají přístup k přirozené pastvě, nejčastěji krmí 2 × denně lučným senem, granulovaným krmivem, ječmenem, mrkví a jablkem. Na okus dává tvrdý chleba, vrbové proutí nebo jabloňové větvičky, v jarním období pro lepší zažívání pampelišku. Králíci měli čistou podestýlku, čistou vodu, ale nedostatek přirozeného světla kvůli umístění králíkárně v zastíněném stavení.

5.7 GenAgro a.s., Říčany u Brna, návštěva 9. 7. 2015, 9 h

Velkochov společnosti GenAgro a.s. je zaměřený na chov prasat a skotu, zejména dojných krav, ale i na chov býků. Chov mi ukázal pan Stanislav Studený, předseda představenstva. Společnost hospodaří na okolních polích a pěstuje si vlastní krmení. Chov je umístěn, kromě Říčan u Brna, i do přilehlých Oslavan, Rosic nebo Střelic. Celkově společnost chová 4 473 prasat (z toho 313 prasnic) a 2 231 skotu (z toho 797 krav). Ke svému podnikání aktivně využívají dotací Programu rozvoje venkova, při kterém žádali příspěvky na rekonstrukce stájí, nové produkční stáje pro dojnice, kejdové hospodářství, obilní sila, silážní žlaby, novostavbu porodny prasnic, rekonstrukce výkrmny prasat a jiné. Investice za 10 let činnosti činily přes 100 milionů korun. Pan Studený před návštěvou chovu popisoval stav a způsob obchodování a posuzování masitosti zvířat v České republice a zahraničí. Vzhledem k přebytku skotu se zvířata vyváží (nejčastěji do Rakouska), prasata se musí naopak dovážet. Společnost chová plemena český strakatý skot pro výhodu kombinované užitkovosti, býky nabízejí do prodeje také ke šlechtění. Prasata plemene bílé ušlechtilé jsou dále křížená s plemeny landrace, duroc nebo pietrain.

Krávy byly v Říčanech chované pod otevřeným přístřeškem na více místech, aby byl přehled o stáří krav, o dojných kravách, porodech a odstavených telatech. Krávy byly chované volně, na roštové podlaze, která se 2 × denně odklízí. Součástí byly boxy pro ležení a odpočinek. Podkladem byl separát (tj. odstředěná kejda, vápenec a sláma), který je občas obohacený stelivovou slámou. Zvířata měla volný přístup k vodě, která je v zimě ve žlabu přihřívána, aby nezamrzala, k dispozici měla také kartáč pro drbání. Zajímalo mě řešení přístřešku v zimním období, protože kromě střechy, která je uzpůsobená pro středový odvod rychlého proudění vzduchu byl celý prostor, i v zimě, otevřený. Pan Studený konzultoval takový chov se svým veterinářem a je přesvědčený, že krávy si svůj tepelný komfort udrží samy a zima jim nevadí. Úhyny ani tepelné šoky zvířat ze změn počasí společnost nezaznamenala. Prostory pro ležení vychází z nařízení vyhlášek a o ošetřování zvířat se stará 22 pracovníků. Přístřešek neposkytoval kravám stálý přísun slunečního světla. Toho zvířata mohou využít jen při přechodu do rybinové dojírny, kdy přechází venkovní uličkou do budovy, kde je rybinová dojírna. Krávy dojí

2 × denně a v průměru nadojí jedna 25 litrů mléka. Životnost krávy před porážkou je různá – po 4, 6 i 8 laktačních obdobích. Krávy nemají nikdy přístup na pastvu. Pan Studený přemýšlel o volném výběhu alespoň pro jalovice, jalovičky nebo krávy, které stojí tak zvaně na sucho.

Prasata byla chovaná pouze v uzavřených budovách, do kterých nebylo možné kvůli karanténě vstoupit, jen nahlédnout přes okno. Březí samice a zapaštěné samice se chovají skupinově (až 100 zvířat). Před porodem a po porodu jsou chované v individuálním boxu na tzv. porodnách. Doba, kdy je samice chovaná se selaty do odstavu ve společném boxu (4 týdny), má velmi omezený pohyb a může si pouze lehnout a stát bez možnosti otočení. Po odstavu selat je samice znovu uměle zapaštěna a znovu chovaná skupinově. Ustájení je vždy bezstelivové, na roštové a z části betonové ploše. Takto se chovají samice do 6–8 porodů, pak jsou zvířata poražena. Ve výkrmu se chová 80–140 zvířat 100 dní. Chovají se na hluboké podestýlce skupinově, po výkrmu jde celá skupina na porážku. O prasata se stará 5 zootechniků. Budovy jsou opatřené řízenou ventilací. V budovách se nevyužívá umělého osvětlení, vnitřní prostředí je v přítmí, doplňkově se svítí pouze samicím v říji. V zimě se budovy nevytápí, v létě se prasata nespřchují.

Chov je příkladem velké produkce zvířat s omezením přirozeného pohybu, založený na kontrole potravy a zdraví zvířat za účelem kvalitní produkce mléka, masa a úspěšných porodů zdravých mláďat. Je to uzavřený koloběh, ve kterém není příliš prostor pro řešení nadstandardních životních podmínek a vychází se z minima, které je stanové zákonem.

ZÁVĚR

Cílem práce bylo popsat variabilitu životních podmínek v chovech zvířat v České republice. Navštívila jsem 7 různých typů chovů. Konkrétně se jednalo o chov králíků a drůbeže u malochovatelů, chov koz u malochovatele, získala jsem informace o chovu prasat u velkochovatele, navštívila jsem chov určený pro výkrm prasat a velkochov skotu. Variabilitu životních podmínek jsem posuzovala skrze sledované faktory, které v kontextu s rešeršním průzkumem v literatuře i současné legislativě, vycházející z nařízení Evropské unie, porovnávaly životní podmínky v chovech zvířat a přispěly k popsání jejich variability. Subjektivní popis prostřednictvím faktorů jsem chtěla vyvážit objektivním srovnáním s literaturou a zákonem. Práce může sloužit jako podklad k dalšímu zpracování, protože vychází z aktuálně dostupných dat a předkládá pohled na současný stav vybraného vzorku chovů.

Užitkový přínos zvířete je pro chovatele stále nejdůležitějším účelem chovu. Prostřednictvím zvířat chovatelé budují své firmy, je to jejich finanční zdroj a i přes snahu o vytvoření dobrých životních podmínek, je v popředí zájmu užitkovost. Velikost obývané plochy uvnitř stájí nebo kotce byly řešeny u majitelů většinou nadstandardně. U malochovatelů byly velmi častým nedostatkem hygienické podmínky, čistota vody, špatný přístup ke slunečnímu záření. U velkochovatelů je naopak hygiena a výživa na prvním místě, v popředí je hledisko bezproblémové reprodukce a zdravý odchov zvířat. Nedostatkem je velká koncentrace zvířat, v chovu prasat limitované prostory individuálního ustájení, nemožnost přirozeného pohybu venku a tím uplatnění přirozených etologických nároků. Zájmový chov králíků byl téměř totožný s užitkovým chovem, častá je kombinace těchto chovů a zákon jej neupravuje nijak detailně. Podmínkou zájmového chovu je přihlášení k organizaci (svaz, zájmový spolek) Českého svazu chovatelů, kde se chovatel po zaplacení členského poplatku stává řádným členem. Registrovaná zvířata pak může vystavovat v České republice i v zahraničí.

K rozvoji životních podmínek hospodářských zvířat přispívá Evropská unie a jejími nařízeními je Česká republika povinná se řídit. Problematika je velmi komplexní a existující studie a metodiky teprve budou stanovovat jednotný přístup a směr, kterým se dobré životní podmínky zvířat budou ubírat. Z mého pohledu je současný přehled zákonů nedostatečný v tom, že nebere v úvahu standardy všech hospodářských zvířat

nebo je určuje příliš obecně, s možností volného výkladu. Zároveň není, kromě vysokoškolských skript, dostupná aktuální literatura k této problematice nebo se informace autorů různí. Samotní chovatelé přiznávali, že chápou, že by se zvířata cítila lépe, kdyby měla větší prostor, možnost výběhu a přirozeného pohybu, často to ale odporuje záměru zvíře v chovu vykrmit, poskytnutí prostoru a pohodlí bývá finančně nákladné nebo není žádoucí kvůli hygieně a nebezpečí nemoci. Variabilita chovů prozatím neumožňuje chápat životní pohodu zvířat a zlepšení životních podmínek, tedy welfare, jako ukotvené právní ustanovení, spíše jen jako doporučení.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Seznam použitých českých zdrojů obecně

- Beranová, M., Kubačák, A. 2010. Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě. 1. vyd. Praha: Libri.
- Hanslian, A. 1925. Dějiny vývoje užitkových domácích zvířat. Praha: Ministerstvo zemědělství České republiky.
- Hrouz, J. 2000. Etologie hospodářských zvířat. Vyd. 1. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita.
- Kukla, F. 1982. Chov drobných hospodářských zvířat: návody pro cvičení. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Müllerová, H., Stejskal, V. 2013. Ochrana zvířat v právu. Vyd. 1. Praha: Academia.
- Příkryl, M. 1997. Technologická zařízení staveb živočišné výroby. Praha: Tempo Press II.
- Spurná, J., Dousek, J. 2004. Zájmové chovy a ochrana zvířat. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ
- Šarapatka, B. a Urban, J. 2005. Ekologické zemědělství: učebnice pro školy i praxi. 1. vyd. Šumperk: PRO-BIO.
- Šonka, F. 2006. Drobnochovy hospodářských zvířat. 1. vyd. Praha: Profi Press.
- Večerek, V., Dousek, J., Burda, Z., Večerková, E. a Sýkorová, I. 2011. Ochrana zvířat (skriptum). Brno: Veterinární a farmaceutická univerzita Brno, Fakulta veterinární hygieny a ekologie, Ústav soudního a veřejného veterinárního lékařství.
- 1996. Požadavky na stavby a zařízení pro hospodářská zvířata. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR.

Seznam použitých českých zdrojů podle chovu

Chov králíků

- Mach, K., Majzlík, I. 2000. *Základy chovu králíků k masné produkci*. Vyd. 2. Praha: Institut výchovy a vzdělávání ministerstva zemědělství.
- Wegler, M. 2012. *Váš zakrslý králík*. České vyd. 1. Praha: Jan Vašut.
- Zadina, J. 2004. *Chov králíků*. Vyd. 1. Praha: Brázda.

Chov koz

- Fantová, M. 2012. Chov koz. 3. vyd. Praha: Ve spolupráci se Svazem chovatelů ovcí a koz v ČR vydalo nakl. Brázda.
- Horák, F. 2012. Chováme ovce. Vyd. v češtině 1. Praha: Ve spolupráci se Svazem chovatelů ovcí a koz v ČR vydalo nakl. Brázda.
- Mátlová, V. 2005. Ovce a kozy v ekologickém zemědělství. Příručka ekologického zemědělce. Praha: Ministerstvo zemědělství České republiky.

Chov prasat

- Dostálová, A. 2014. *Výkrm na pastvě jako alternativní systém chovu přeštického prasete: metodika pro chovatele*. Praha: Výzkumný ústav živočišné výroby.
- Früh, B. 2013. *Chov prasat v ekologickém zemědělství: ustájení a péče o zdraví prasat v ekologickém chovu*. Olomouc: Bioinstitut
- Hájek, J. 1992. *Prasata v drobném chovu a na farmách*. Jílové u Prahy: Apros.
- Jelínek, A., Dědina, M., Vostoupal, B. *Integrovaná prevence, správná zemědělská praxe a BAT v chovu prasat* v Hájek, J., Rozkot, M. 2004. *Chov prasat - správná výrobní praxe - technologie - stájové prostředí: sborník ze semináře*. Praha: Výzkumný ústav živočišné výroby.
- Pulkrábek, J. c2005. *Chov prasat*. 1. vyd. Praha: Profi Press.
- Stupka, R., Šprysl, M. a Čítek, J. 2013. *Základy chovu prasat*. 2. vyd. Praha: Powerprint.

Chov drůbeže

- Brouček, J. 2011. *Technologie a technika chovu drůbeže při splnění podmínek welfare: certifikovaná metodika*. 1. vyd. V Českých Budějovicích: Jihočeská univerzita, Zemědělská fakulta.
- Košar, K., Koželuhová, H. a Procházka, D. c2004. *Zásady welfare a nové standardy EU v chovu drůbeže*. Praha: Výzkumný ústav živočišné výroby.
- Ledvinka, Z., Zita, L. a Tůmová, E. 2009. *Vybrané kapitoly z chovu drůbeže*. Vyd. 2. Praha: Česká zemědělská univerzita, Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů, katedra speciální zootechniky.
- Tuláček, F. 2002. *Chov hrabavé drůbeže*. Vyd. 1. Praha: Brázda.
- Tůmová, E. 1994. *Základy chovu vodní drůbeže*. 1. vyd. Praha: Institut výchovy a vzdělávání Ministerstva zemědělství ČR.

- Tůmová, E. 1994. *Základy chovu hrabavé drůbeže*. 1. vyd. Praha: Institut výchovy a vzdělávání Ministerstva zemědělství ČR.

Chov skotu

- Hulsen, J. 2011. *Cow signals: jak rozumět řeči krav : praktický průvodce pro chovatele dojníc*. 1. vyd. Praha: Profi Press.
- Konopásek, V., Wiederman, G. 1994. *Stavby pro prasata a skot z hlediska welfare: (studijní zpráva)*. Praha: Ústav zemědělských a potravinářských informací.
- Urban, F. 1997. *Chov dojeného skotu: (reprodukce, odchov, management, technologie, výživa)*. Praha: Apros.
- Vegricht, J. 2008. *Inovace technických a technologických systémů pro chov dojníc: metodická příručka*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské techniky.
- 2007. *Výživa dojníc a kvalita mléka: (ekologické, zdravotní a hygienické faktory kvality a bezpečnosti mléka jako suroviny a potraviny) : sborník příspěvků = Dairy cows nutrition and milk quality : (ecological, health and hygienic factors of quality and safety of milk as raw material and foodstuff : proceedings of contributions): Pohořelice, 23.3.2007*. 1. vyd. Rapotín: Výzkumný ústav pro chov skotu.

Seznam použitých internetových zdrojů

- Bryl, M., Matyáščík, T. 1999–2010. *Savci.upol.cz* [online]. [cit. 2015-06-01]. Dostupné na WWW: <http://www.savci.upol.cz/teorie/domest.htm>
- Bucek, P., Kvapilík, J. a kol. 2014. *Ročenka chovu ovcí a koz v České republice za rok 2013*. Praha: Českomoravská společnost chovatelů, a.s. Svaz chovatelů ovcí a koz v ČR. [online]. [cit. 2015-06-01]. Dostupné na WWW: <http://www.cmsch.cz/store/rocenka-chov-ovci-a-koz-2013.pdf>
- Čechová, M., Hadaš, Z., Nevřkla, P. 2014. *Ekologické systémy chovu zvířat – cvičení*.
- Holm, J., Jokkala, T. 2009. *Průmyslový chov zvířat a klima – Jak EU dělá ze špatného ještě horší*. Dostupné na WWW: http://meatclimate.org/sites/default/files/reports/meatclimate_czech.pdf
- ČR: *Přehled druhů zvířat a jejich spotřeby k pokusným účelům v roce 2014*. Dostupné na WWW: http://eagri.cz/public/web/file/1497/EPZ14t_resorty.pdf

- Dousek, J., Semerád, Z., Smolová, A., Ninčáková, S., Valcl, O., Novák, J., Konečná, K., Večerek, V. 2012. *Program ochrany zvířat. Situace v roce 2011*. Informační bulletin č. 4/2012. Ministerstvo zemědělství. Státní veterinární správa. příloha č. 15. [online]. [cit. 2015-09-01]. Dostupné na WWW: <http://eagri.cz/public/web/svs/portal/dokumenty-a-publikace/prehled-podle-temat/program-ochrany-zvirat/animal-welfare-program-2011.html>
- Kiwi.mendelu.cz. 2013. [online]. [cit. 2015-06-10]. Dostupné na WWW: http://web2.mendelu.cz/af_291_projekty2/vseo/stranka.php?prez=39
- Kiwi.mendelu.cz. 2013. [online]. [cit. 2015-06-13]. Dostupné na WWW: http://web2.mendelu.cz/af_291_projekty2/vseo/stranka.php?prez=34
- David, P. 2008. *Rukověť chovatele ovcí*. Brno: Spolek poradců v ekologickém zemědělství ČR ve spolupráci s Tiskdruck Velímský. Dostupné na WWW: http://www.agro-envi-info.cz/files/dokumen/Rukovet_chovatele_ovci.PDF
- Hienl P., Čámská K., a kol. 2013. *Jak začít podnikat v zemědělství*. Dostupné na WWW: http://eagri.cz/public/web/file/261965/Jak_zacit_podnikat_v_zemedelstvi.pdf
- Chlumská, L. 2006. *Ochrana zvířata: Hospodářská zvířata - jak žijí?*. [online]. [cit. 2015-06-08]. Dostupné na WWW: <http://www.ochranazvirat.cz/12/czech/rubrika/hospodarska-zvirata/>

- Kaspříková, L. 2007. *Hnutí DUHA: Chov hospodářských zvířat a ekologické zemědělství*. Dostupné na WWW:
http://www.hnutiduha.cz/sites/default/files/publikace/typo3/chov_hospzvirat_a_eko_zemedelstvi.pdf
- Koepf, H. 2007. *What is bio-dynamic agriculture?* v *The Biodynamic Farm: Agriculture in the Service of the Earth and Humanity*. Dostupné na WWW:
<https://www.biodynamics.com/pdf/f07bd/f07bd-koepfwhatisbdag.pdf>
- Klub chovatelů zájmových plemen. 2009, 2010. [online]. [cit. 2015-06-16]. Dostupné na WWW: <http://www.zajmovaplemena.schok.cz>
- Ministerstvo zemědělství ČR: eAGRI Zemědělství. 2009–2015. [online]. [cit. 2015-06-09]. Dostupné na WWW:
<http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/ekologicke-zemedelstvi/>
- Mládek, J. c2006. *Pastva jako prostředek údržby trvalých travních porostů v chráněných územích: (metodická příručka pro ochranu přírody a zemědělskou praxi)*. Praha: Výzkumný ústav rostlinné výroby. [online]. [cit. 2015-12-02] Dostupné na WWW: <http://www.bilekarpaty.cz/csop/stahnout/pastva.pdf>
- Svaz chovatelů českého strakatého skotu. 2008. [online]. [cit. 2015-12-03]. Dostupné na WWW: <http://www.cestr.cz/>
- Vraný, M. 2011. *Požadavky na ustájení hospodářských zvířat*. Dostupné na WWW:
<http://www.eposcr.eu/wp-content/uploads/2011/04/ML19-Ustajeni.pdf>
- Welfare Quality®. 2009. Welfare Quality® assessment protocol for cattle. Welfare Quality® Consortium, Lelystad, Netherlands. [online]. [cit. 2015-12-03]. Dostupné na WWW: <http://www.welfarequalitynetwork.net/network/45848/7/0/40>
- Zoo Zlín. 2014. *Kur domácí*. [online]. [cit. 2015-11-16]. Dostupné na WWW:
<http://www.zoozlin.eu/kur-domaci>
- Zootechnika. 2015. *Chov skotu*. [online]. [cit. 2015-12-03]. Dostupné na WWW:
<http://www.zootechnika.cz/>

Seznam ostatních zdrojů

- Evropská dohoda o ochraně obratlovců používaných pro pokusné a jiné vědecké účely (č. 123). Dostupné na WWW:
http://eagri.cz/public/web/file/1801/ZCH_Usn_chovVZZ_1_.pdf

- Evropská dohoda o ochraně zvířat v zájmovém chovu. 1987. Dostupné na WWW: http://eagri.cz/public/web/file/1795/ZCH_125_1_.pdf
- Nařízení komise (ES) č. 889/2008, o ekologické produkci a označování ekologických produktů, pokud jde o ekologickou produkci, označování a kontrolu. Dostupné na WWW: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:250:0001:0084:CS:PDF>
- Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91 o ekologickém zemědělství a k němu se vztahujícím označování zemědělských produktů a potravin. 1991. Dostupné na WWW: <http://cit.vfu.cz/vetleg/CD/predpisy/EU/2092-1991.pdf>
- Nařízení Evropského Parlamentu a Rady (ES) č. 882/2004 o úředních kontrolách za účelem ověření dodržování právních předpisů týkajících se krmiv a potravin a pravidel o zdraví zvířat a dobrých životních podmínkách zvířat
- Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě a Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru o strategii Evropské unie v oblasti ochrany a dobrých životních podmínek zvířat pro období 2012–2015. [online]. [cit. 2015-07-15]. Dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/food/animal/welfare/actionplan/docs/aw_strategy_19012012_cs.pdf
- Sdělení Komise Evropskému parlamentu a Radě o akčním plánu Společenství v oblasti dobrých životních podmínek a ochrany zvířat 2006–2010. Dostupné z WWW: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com%282006%290013_/com_com%282006%290013_cs.pdf
- Směrnice Rady č. 1999/74 EC, kterou se stanoví minimální požadavky na ochranu nosnic. [online]. [cit. 2015-11-15]. Dostupné na WWW: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:31999L0074&from=CS>
- Směrnice Rady 2001/88/ES, kterou se stanoví minimální požadavky pro ochranu prasat. [online]. [cit. 2015-11-02]. Dostupné na WWW: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001L0088&from=CS>

- Směrnice Rady EU č. 2007/43/ES, o minimálních pravidlech pro ochranu kuřat chovaných na maso. [online]. [cit. 2015-11-15]. Dostupné na WWW: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32007L0043&from=CS>
- Stálý výbor Evropské dohody o ochraně zvířat chovaných pro hospodářské účely (T-AP). 1999. *Doporučení týkající se hus domácích (Anser anser f. domesticus, Anser cygnoides f. domesticus) a jejich kříženců*. [online]. [cit. 2015-08-20]. Dostupné na WWW: http://http://eagri.cz/public/web/file/1781/HZ_Dop_husy_1_.pdf
- Vyhláška č. 80/2012 Sb., o ekologickém zemědělství. Dostupné na WWW: <http://eagri.cz>.
- Vyhláška č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat, § 4, § 6, § 7, § 8, § 10, § 11, § 11a. Dostupné na WWW: <http://eagri.cz>.
- Vyhláška č. 419/2012 Sb. o ochraně pokusných zvířat. Dostupné na WWW: <http://eagri.cz>.
- Vyhláška č. 464/2009 Sb. o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat. Dostupné na WWW: <http://eagri.cz>.
- Zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a změně souvisejících zákonů (veterinární zákon). Dostupné na WWW: <http://eagri.cz>.
- Zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství. Dostupné na WWW: <http://eagri.cz>.
- Zákon č. 246/1992 Sb. na ochranu zvířat proti týrání. Dostupné na WWW: <http://eagri.cz>.
- 2014. Program ochrany zvířat. Státní veterinární správa České republiky. *Informace o programu ochrany zvířat situace v roce 2013*. Dostupné na WWW: <http://http://eagri.cz/public/web/file/318937/ib1404cz.pdf>

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Dita Mezihoráková
Katedra:	Biologie
Vedoucí práce:	Mgr. Martin Paclík, PhD.
Rok obhajoby:	2015

Název práce:	Variabilita životních podmínek domácích zvířat v chovech
Název v angličtině:	Variability of living conditions of bred domestic animals
Anotace práce:	<p>Bakalářská práce se zabývá srovnáním životních podmínek vybraných druhů domácích zvířat v různých typech chovů v České republice. Průzkumem dostupné literatury a legislativy a návštěvou několika typů chovů v okolí bydliště bylo zjištěno, jak se liší doporučení a nařízení v chovu zvířat oproti reálným životním podmínkám. Sledovanými faktory pro posouzení byly velikost obývané plochy pro zvíře, mikroklima vnitřních objektů (například stájí, kotců), možnost volného pohybu, přístup k přirozené potravě a přístup k pastvě. Faktory byly posuzovány v rámci malochovu, velkochovu, ekologického a zájmového chovu. Průzkum se týkal chovu králíků, koz, prasat, drůbeže a skotu.</p>
Klíčová slova:	Chov zvířat, hospodářská zvířata, chov koz, chov králíků, chov prasat, chov skotu, welfare, životní podmínky, intenzivní chov, alternativní chov, ekologický chov, zájmový chov
Anotace v angličtině:	<p>This bachelor thesis deals with the comparison of the living conditions of chosen species of domestic animals in different types of farms in the Czech republic. Survey of available literature and legislation together with visits in several types of farms around the residence helped to differ recommendations and regulations in animal husbandry compared to real life conditions. The investigated factors to assess were the size of the inhabited areas of animal, microclimate inside objects (such as stables, pens), freedom of movement, access to natural food and access to pasture. Factors were considered in local farms, intensive farming, organic farming and hobby farms. The survey covered rabbit, goat, pig, poultry and cattle farms.</p>
Klíčová slova v angličtině:	Animal farming, farm animals, goat farming, rabbit farming, pig farming, cattle farming, welfare, living conditions, intensive farming, alternative farming, organic farming, hobby farms
Rozsah práce:	57 stran
Jazyk práce:	Čeština